

EL TRIBUNAL DE RESPONSABILITATS POLÍTIQUES, UNA TENALLA DE FERRO ECONÒMICA, DESDIBUIXADA, CONTRA ELS VENÇUTS DE LA GUERRA CIVIL DEL 1936-1939. EL CAS DE MONTFERRI

Antoni Gavallda*

Resum

L'article analitza la repressió exercida a la població de Montferri, a l'Alt Camp, pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques, passada la guerra de les armes, a un gruix alt de persones que havien tingut càrrecs a l'Ajuntament o a sindicats. Es dona joc a les declaracions de les persones involucrades i a la xarxa d'agents que oficialment hi havia de participar: l'alcalde, el rector i el caporal de la Guàrdia Civil, totes amb informes favorables als interessats. El cas del rector és significatiu, ja que, tot i tenir un perfil integrista, donà suport a les persones encausades. També es constata un alt tou d'avaladors, tots favorables a les pretensions dels encausats. Els resultats finals van comportar que cap dels encausats pagués cap quantitat econòmica pel fet que eren jornaleros i pagesos amb pocs cabals i propietats, i que les causes obertes s'arxivessin mitjançant una llei estatal.

Paraules clau: Guerra Civil 1936-1939, Llei de responsabilitats polítiques, repressió, Montferri.

Abstract

This paper analyses the repression exerted on the population of Montferri, in Alt Camp, by the Court of Political Responsibilities, after the war of arms, on many people which had held positions in the City Council or unions. It contains testimonies of the people involved and the network of agents that officially had to participate in the repression: the mayor, the priest and the Guardia Civil's head, all of them with favourable reports. The

* Doctor en Geografia i Història. Professor titular de Didàctica de les Ciències Socials de la URV. La recerca l'ocupa en la didàctica de les diverses disciplines socials i en la història dels moviments socials dels segles XIX i XX. antoni.gavallda@urv.cat.

case of the priest is significant, since, despite having a fundamentalist profile, he supported accused people. There is also a high number of guarantors, all favourable to the purposes of the accused people. The final results led to the fact that none of the accused people had to pay any economic amount because they were labourers and farmers with few money and properties, and that the open causes were filed through a national law.

Keywords: Civil War 1936-1939, Law on political responsibilities, repression, Montferri.

1. Aspectes generals

A la primera postguerra l'amplitud del terror implicà que una simple delació servís perquè la màquina de la venjança es posés en funcionament. Així, els vencedors procediren a la liquidació de l'adversari enemic per poder ressituar-se en una posició segura de domini polític i econòmic. Els pilars de la victòria durant bastants anys serien la repressió i la corrupció.

L'Església exercí un paper actiu en el nou règim. En aquests primers anys es produí un control ideològic i social, i això implicà que la pràctica religiosa es disparés quant a assistència. Esglésies plenes a vessar, falsejant les consciències, fins en comunions massives. En conjunt la victòria franquista significà posar les coses al seu lloc per a aquest estament, ja que es restablí l'ordre volgut per Déu, com s'afanyà a explicar l'Església col·laboracionista. Així s'hauria d'entendre el paper fet en els empresonaments i els judicis sumaríssims, en què els capellans acceptaven la justícia desbocada, oferint consol i penediment als qui anaven caient sense pietat. D'aquesta manera, el règim es va fer acompanyar d'una Església mesella i la convertí en col·laboradora, en soci preferent. El paper de l'Església es convertiria en el de defensora de la família, la moral i els vencedors de la pàtria. La contrapartida de l'Església en aquesta comesa, entre altres qüestions, va ser buscar restaurar el seu patrimoni, a través d'ajudes de l'Estat, dels respectius consistoris, de les ofrenes dels catòlics autèntics i de les «voluntàries» per imposició dels novíssims fidels, menystenint altres necessitats econòmiques de la gent, ja que aquesta, sobretot en ciutats grans i mitjanes, passava gana. Per acabar de refer el patrimoni, després vindria l'ajuda a través de «regiones devastadas».¹

En aquests primers anys la repressió s'instal·là per quedar-s'hi. Així, doncs, la legislació emesa durant la guerra i la postguerra va buscar tornar a abans de la República, o sigui, a restablir l'ordre que, segons els guanyadors de la guerra, s'havia subvertit. La legislació va ser abundosa. Talment, la llei més coneguda i més dura seria la que generaria els sumaríssims d'urgència, derivada del Codi de justícia militar del 1890, llei militar repressora per excel·lència que portà gent de manera indiscriminada a judicis militars, la qual sortia sancionada des de la pena de mort en un grau màxim fins a una corrua d'anys de condemna o de treballs forçats. Anotem aquesta repressió perquè va tenir connexió amb la Llei de responsabilitats polítiques (LIRP) que es tractarà aquí, pel fet que una via repressiva, un cop celebrat el judici, en bastants casos traslladava la informació de les sentències al Tribunal de Responsabilitats

¹ RAGUER, Hilari (2001): *La pólvora y el incienso. La Iglesia y la Guerra Civil española (1936-1939)*. Barcelona: Ediciones Península, aporta molts detalls del paper que exercí l'Església.

Polítiques (TRP), la qual cosa significava que a la possible condemna, en alguns casos, s'afegia l'obertura d'un nou expedient.

La LIRP, aprovada el 9 de febrer de 1939, en una guerra que encara continuava, va ser una normativa més, empecada pel govern franquista, per collar econòmicament els perdedors de la guerra —republicans de tota condició— i els individus tebis que no gosaren passar-se de bàndol, o sigui, a les seves files. S'activà a través del TRP en una persecució sense fre. L'Església hi participà per legislació, i tot i que alguns capellans actuaren amb submissió al poder, donant-los ales en format d'incriminar persones, cal fer notar que hi hagué clergues que ajudaren persones contràries a les seves idees polítiques, o també per l'honradesa que els intuïen, com es tindrà ocasió de veure. Serà aquesta llei la que es veurà en aquest treball.

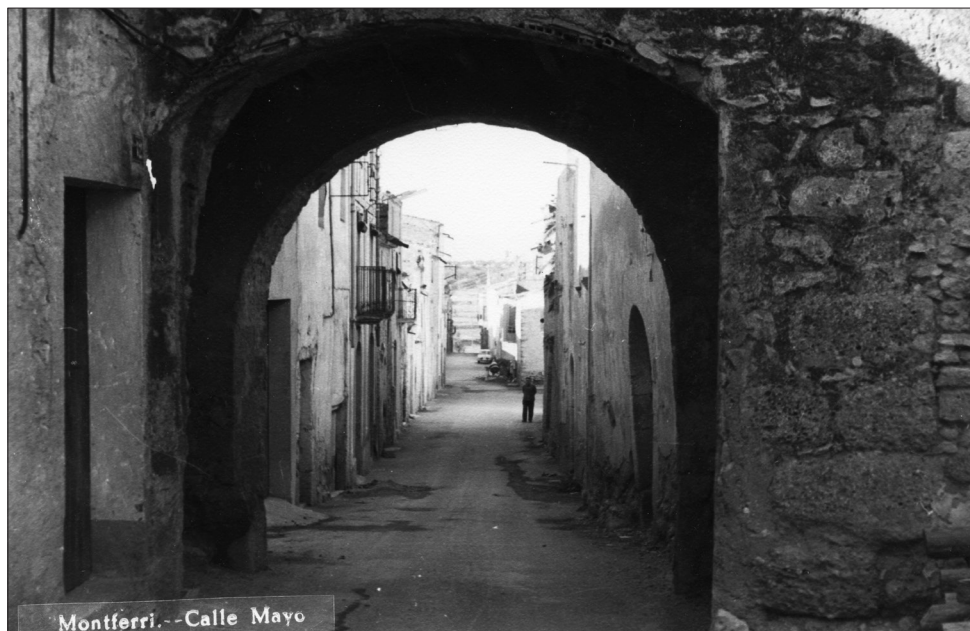
A la LIRP se sumaren altres lleis repressives, com la llei per a la repressió de la maçoneria i el comunisme, aprovada l'1 de març de 1940; aquesta sí, un cop va ser acabada la guerra de les armes. Aquesta darrera repressió —ho deia ben clar el títol— perseguí maçons i comunistes, des dels simples afiliats fins als qui n'havien fet propaganda. Aquesta llei va ser vigent fins al 1963, quan es passà la documentació al Tribunal d'Ordre Públic, el qual prosseguiria l'acció repressiva.

La LIRP, per activar-se i posar-se en funcionament, creà els jutjats de responsabilitats polítiques. Aquests jutjats assumiren les competències de les comissions provincials de confiscació de béns, creades pel Decret d'1 de gener de 1937. La feina que se'ls girà va ser monstruosa, fet que implicà que la llei fos reformada el 19 de febrer de 1942 i que quedessin suprimits els tribunals especials, per la qual cosa tots els expedients pendents de resolució passaren a les audiències provincials, als jutjats d'instrucció de la província. Aquesta allau de feina significà que es tirà enrere la normativa sancionadora i que tres supòsits quedaren exempts de sanció:

- el de les persones que havien estat jutjades per tribunals militars i que tenien penes inferiors a dotze anys de reclusió;
- els afiliats a partits polítics o sindicats que no haguessin tingut càrrecs de direcció, i
- els individus que tinguessin un patrimoni inferior a les 25.000 ptes.

La llei del 1942 seria derogada per un decret del Ministeri de Justícia de 13 d'abril de 1945 que passà als tribunals ordinaris el coneixement que es jutjava de les responsabilitats civils. Per acabar amb el procés es va constituir, a més, la Comissió Liquidadora de Responsabilitats Polítiques, tot i que la supressió total no arribaria fins al Decret d'indult general de 10 de novembre de 1966, pel qual es va concedir un indult total de les sancions derivades de la legislació especial de responsabilitats polítiques que encara s'havien de sancionar.

Per gestionar la LIRP es crearen dos eixos de decisió: el Tribunal Nacional de Responsabilitats Polítiques i els tribunals regionals a les capitals amb audiència territorial —Barcelona—, que dictaven sentència i disposaven l'execució de les decisions. A les capitals de província— com ara Tarragona— es crearen jutjats instructors. Així, per desenvolupar aquesta llei es creà a cada província el TRP. La llei tirava enrere en el temps buscant actuacions des de l'1 d'octubre de 1934 fins a l'acabament de la Guerra Civil. La llei era del tot antijurídica per la seva retroactivitat, pel fet que la persona acusada no tenia garanties jurídiques de cap classe i, a més, en alguns casos, perquè es jutjaven fets ja decidits per altres tribunals. A la LIRP es preveïen disset supòsits com a possibles causes per a l'obertura de l'expedient. La finalitat

□ Postal de Montferri.

essencial era que les persones que havien format part del Front Popular, des de simpatitzants fins a militants i dirigents, havien de reparar el dany moral i material infligit —o sigui, econòmic— a causa del seu comportament polític.

2. Els aspectes repressius de la Llei de responsabilitats polítiques de febrer del 1939

Per fer un seguiment del procés hi ha bibliografia exhaustiva.² La LIRP, signada per Francisco Franco, com a cap de l'Estat, va ser aprovada el 9 de febrer de 1939, publicada al BOE

² FRÍAS RUBIO, Ana Rosa (1991-1992): «El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Soria, 1939-1959», a *Revista de Investigación en Geografía e Historia*, vol. XI, núm. 3; MIR, Conxita i altres (1997): *Repressió econòmica i franquisme: l'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; GRANJA FERNÁNDEZ, Pilar (2002): *Represión durante la Guerra Civil y la posguerra en la provincia de Zamora: de los consejos de guerra al Tribunal de Responsabilidades Políticas en el Partido Judicial de la Puebla de Sanabria (1936-1945)*. Zamora: Instituto de Estudios Zamoranos Florian de Ocampo; FRANCO LANAO, Elena (2005): *El Tribunal de Responsabilidades Políticas en Huesca. Denuncias y represión en años de postguerra*. Osca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, Diputació d'Osca; SANLLORENTE, Francisco (2005): *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. Palma: Miguel Font Editor; ALVARO DUEÑAS, M. (2006): *Por ministerio de la Ley y voluntad del Caudillo. La Jurisdicción Especial de Responsabilidades Políticas (1939-1945)*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales; JIMÉNEZ BARROSO, María Isabel (2010-2011): *Ni el fallecimiento*,

núm. 44 de 18 de febrer, a Burgos, a l'anomenat *Tercer Año Triunfal*. Constava de 7 capítols amb 78 articles; un capítol únic, que comprenia els articles 79 a 89, i una disposició transitòria, que anava des de la primera fins a la vuitena.

En el curs de la discussió prèvia, la LIRP topà amb tres oposicions: una, del Ministeri d'Educació Nacional, que la va qüestionar adduint que, estant com s'estava en guerra, podia reforçar la resistència militar, atès que qualsevol persona que combatia hi quedava inclosa, i va significar la gran quantitat de processats que comportaria. Una segona recança va provenir del Ministeri de Justícia, que defensà que no s'havia de dir *Llei de responsabilitats polítiques* perquè el que es dilucidava era la reparació civil a l'Estat. La tercera objecció va provenir de l'àmbit falangista i de l'estament militar perquè tots dos estaments volien tenir-ne el control.

Transcrivim només part del capítol II, l'article 4, per constatar les causes per les quals un ciutadà podia quedar atrapat en les urpes de l'Estat feixista, i per captar el contingent de persones subjectes a responsabilitat:

CAPÍTULO II. De las causas de responsabilidad y de las circunstancias que la modifican.

Artículo 4º. En virtud de lo dispuesto en el artículo 1º, quedan incurso en responsabilidad política y sujetos a las sanciones que se les impongan en los procedimientos que contra ellos se sigan, las personas individuales que se hallen comprendidas en alguno de los casos o supuestos siguientes:

a) Haber sido o ser condenado por la jurisdicción militar por alguno de los delitos de rebelión, adhesión, auxilio, provocación, inducción o excitación a la misma, o por los de traición en virtud de causa criminal seguida con motivo del Glorioso Movimiento Nacional.

b) Haber desempeñado cargos directivos en los partidos, agrupaciones y asociaciones a que alcanza la declaración del artículo 2º, así como haber ostentado la representación de los mismos en cualquier clase de corporaciones y organismos, tanto públicos como privados.

c) Haber figurado, a virtud de inscripción efectuada antes del dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis, y mantenida hasta esta fecha, como afiliado de los partidos, agrupaciones y asociaciones a que se refiere el apartado anterior, excepción hecha de los simples afiliados.

d) Haber desempeñado cargos o misiones de carácter político o administrativo de índole civil y calificada confianza por nombramiento del Gobierno del Frente Popular, con retribución o sin ella, salvo los que deban su nombramiento a la elección y fueran de filiación política completamente hostil al mismo. También se considerarán comprendidos en este caso los que, sin nombramiento de dicho Gobierno, hubieren continuado desempeñando con él cargos de aquella índole en la Administración Central.

e) Haberse significado públicamente por la intensidad o por la eficacia de su actuación en favor del Frente Popular o de los partidos y agrupaciones comprendidos en el artículo 2º, o contribuido con ayuda económica, a los mismos, prestada

de manera voluntaria y libre y con propósito deliberado de favorecerles, aunque no se hubiesen desempeñado puestos directivos o de representación, ni cargos de misiones de confianza, ni se tratase de afiliados a aquellos.

f) Haber convocado las elecciones para Diputados a Cortes del año mil novecientos treinta y seis; formado parte del Gobierno que las presidió o desempeñado altos cargos con el mismo, o haber sido candidato del Gobierno, o candidato, apoderado o interventor de cualquiera de los partidos del Frente Popular y de sus aliados o adheridos en ellas; o haber sido compromisario de tales partidos para la elección de Presidente de la República en el propio año.

g) Los Diputados que en el Parlamento de mil novecientos treinta y seis, traicionando a sus electores, hayan contribuido, por acción o abstención, a la implantación de los ideales del Frente Popular y de sus programas.

b) Pertenecer o haber pertenecido a la Masonería, con excepción solamente de los que hayan salido de la secta antes del dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis por baja voluntaria por haber roto explícitamente con ella o por expulsión de la misma fundada en haber actuado en contra de los principios en que se inspira o de los fines que persigue.

i) Haber intervenido desde el dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis, salvo casos de justificación muy calificada, en Tribunales u organismos de cualquier orden, encargados de juzgar a personas por el sólo hecho de ser adictas al Movimiento Nacional, o el haber sido los denunciantes de éstas o intervenido en la incautación de sus bienes, a no ser que lo hayan verificado obligatoriamente en virtud de las funciones que le están asignadas por razón de su cargo y sin iniciativa por su parte.

j) Haber excitado o inducido a la realización de los hechos comprendidos en alguno de los apartados anteriores, bien sea de palabra, bien por medio de la imprenta, de la radio o de cualquier otro medio de difusión, bien en escritos dirigidos a diferentes personas.

k) Haber realizado cualesquiera otros actos encaminados a fomentar con eficacia la situación anárquica en que se encontraba España y que ha hecho indispensable el Movimiento Nacional.

l) Haberse opuesto de manera activa al Movimiento Nacional.

m) Haber permanecido en el extranjero desde el dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis sin reintegrarse al territorio nacional en un plazo máximo de dos meses, salvo que tuvieran establecido en aquél su residencia habitual y permanente, o que desempeñaren alguna misión encomendada por las Autoridades de la España liberada, o que estuvieren imposibilitados físicamente para regresar al territorio nacional, o que concurriera alguna otra causa extraordinaria y de carácter destacado que justificase suficientemente su permanencia en el extranjero.

n) Haber salido de la zona roja después del Movimiento y permanecido en el extranjero más de dos meses, retrasando indebidamente su entrada en el territorio nacional, salvo que concurriera alguna de las causas de justificación expresadas en el apartado anterior.

ñ) Haber cambiado la nacionalidad española por la extranjera o haber autorizado para ello a los que estén sometidos a su potestad o guarda, siempre que tal hecho se haya producido a partir del dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis, y no haya sido como medio de evitar persecuciones o para evadirse de la zona roja, habiendo ingresado en el momento en que fue posible en la zona nacional liberada solicitando la recuperación de la nacionalidad española o realizando actos que demuestren tal propósito.

o) Haber aceptado de alguna de las Autoridades rojas, rojo-separatistas, misiones para el extranjero, excepto en el caso de que, una vez en él, no las hayan desempeñado y sólo fuesen aceptadas como medio de evasión de la zona enemiga, y se hayan presentado en la nacional seguidamente de haber salido por primera vez de aquélla.

p) Haber adoptado en el desempeño del cargo de presidentes, consejeros o gerentes de Sociedades y Compañías, de manera voluntaria y libre, acuerdos de ayuda económica al Frente Popular o a partidos y entidades incluidos en el artículo segundo, o para propaganda, o para empresas periodísticas, de dicho ideario, o para los gastos de las elecciones de mil novecientos treinta y seis, o para los gobiernos rojos, o rojo-separatistas.

La LIRP preveia sancions individuals, agrupades en tres blocs:

- les restrictives de l'activitat, que consistien en la inhabilitació professional, en el grup I,
- les limitatives de la llibertat de residència, especialment desterraments, en el grup II, i
- les econòmiques, sobretot multes, en el grup III.

Les tres sancions, a criteri del tribunal, es podien acumular. Les sancions implicaven una possible pèrdua de treball, la limitació temporal de la llibertat de residència, el confinament —normalment a terres i distàncies llunyanes— i pagaments en metàl·lic i en propietats embargades. Les penes més habituals van ser les sancions econòmiques i les confiscacions de béns, tot i que, segons els treballs referenciats, no en les quantitats que esperava l'Estat, per la circumstància que la gent sobre la qual es va abraonar la llei, majoritàriament d'esquerra, era la capa de la població amb menys recursos, alguna fins clarament instal·lada en la pobresa.

L'expedient es podia iniciar en virtut de diversos supòsits:

- Per sentència de la jurisdicció militar —un judici de guerra—, amb sentència condemnatòria o absolutòria, i, quan va ser creat, també des del Tribunal de Repressió de la Maçoneria.
- Per denúncia escrita i signada per qualsevol persona individual o jurídica dirigida a una institució de justícia, o sigui, al mateix TRP, el jutjat instructor, el jutjat ordinari de primera instància o el jutjat municipal.
- Per iniciativa del TRP, incoat el procediment a proposta de les autoritats civils —ajuntament o la Falange— o militars, de la policia o de la Guàrdia Civil.

Altrament, l'obertura de l'expedient podia ser a títol individual o en una acumulació de denúncies a més d'una persona. En cas que l'acusat fos difunt o absent, es feia responsables del pagament de les sancions i multes que es poguessin imposar els hereus, la vídua o els fills.

En qualsevol d'aquestes comeses, si el jutge instructor trobava indicis de responsabilitat, incoava expedient i manava anunci al *Boletín Oficial del Estado* i al *Boletín Oficial de la Provincia*. A partir d'aquesta acció es demanaven informes sobre els antecedents polítics i socials de l'inculpat, la naturalesa dels béns que posseïa i el que valien a preu de mercat. Aquests informes eren emesos per l'alcalde, el cap local de la Falange, el comandant del post de la Guàrdia Civil i el rector. Si la persona sotmesa al procés vivia a la capital de província, també es demanava l'informe de la Prefectura Provincial de Policia. Amb aquestes accions, el procés era engegat. La perversió de la LIRP preveia, com hem indicat, que el subjecte que passava

pel seu raser en alguns casos fos difunt. Hem trobat diversos casos de persones en aquesta circumstància —també a Vila-rodona.

A falta d'estudis definitius, se saben dades dels processos incoats. En l'àmbit de tot l'Estat espanyol, amb data 30 d'octubre de 1941, constava que hi havia 125.250 expedients iniciats i que s'havien dictat 38.055 sentències, la qual cosa representava el 30,38% del total. A Barcelona —hi entraven els de la província de Tarragona— les xifres indicaven que hi havia 9.907 expedients incoats, dels quals només 2.382 eren resolts. La província de Tarragona, amb 339.299 habitants, en comparança amb altres sis províncies de nombre d'habitants semblant, com eren les d'Almeria, Conca, Girona, Lleida, Burgos i Àvila, era la segona província d'Espanya amb més expedients incoats. Les dades específiques de la província de Tarragona, l'octubre del 1941, eren que hi havia 3.823 expedients incoats, dels quals 391 resolts i 3.432 en tràmit. Calculats els expedients incoats segons la població, la xifra donava un resultat d'11,27%. Els autors que han tractat el tema amb profusió, a falta de xifres definitives, sostenen que en conjunt es van iniciar uns 250.000 expedients a tot Espanya.

3. Els expedients de Montferri

Montferri no es va escapar de les urpes repressores. Va ser un municipi on les causes davant el TRP van ser molt crescudes: fins a 26 persones van patir l'acció repressora, per una població que el 1940 era de 328 habitants, cosa que significava que la proporció va ser d'un 79,26%. Només cal veure que en altres municipis limítrofs les xifres van ser diferents, a la baixa.³

A què va ser deguda aquesta diferència? Podem indicar que la causa va ser la demanda d'obertura d'expedients a la majoria de persones que havien passat per l'Ajuntament o que hi havien tingut una relació per nomenaments. A Montferri es demanà els que havien participat en temps de guerra bé al Comitè, bé a l'Ajuntament com a alcalde o regidor, ampliat al jutge i el fiscal. Això implica que el tant per mil resultant de Montferri sigui dels més crescuts de la província.⁴ La repressió de veïns de Montferri lliga amb el que s'ha escrit de la Causa General (CG), peça que s'obrí a cada poble a partir del Decret de 26 d'abril de 1940, ratificat per un segon Decret de 19 de juny de 1943, pel qual s'atribuïa al Ministeri Fiscal, subordinat al Ministeri de Justícia, la fixació de voler saber què havia succeït al camp republicà en nombrosos aspectes. Aquests eren:

1. Todos los asesinatos y demás delitos graves cometidos bajo el dominio rojo.
2. Las personas responsables de los mismos, hayan sido o no habidas. Es de capital importancia recoger en esta Causa las pruebas, o al menos orientación sobre las

³ A Rodonyà s'incoaren dues causes sobre 634 persones, la qual cosa dona una xifra de 3,15%, i a Vila-bella van ser tres les persones amb expedient obert sobre 995 del total poblacional, amb la xifra resultant de ser investigades el 3,01%. A GAVALDÀ, Antoni (2013): «Vila-rodona i la repressió franquista econòmica del Tribunal de Responsabilitats Polítiques», a *La Resclosa*, núm. 17, pàg. 47-76. Vila-rodona: Ed. Centre d'Estudis del Gaià, s'estudia el cas de Vila-rodona. A Espanya, els expedients incoats, segons la població, donen un resultat repressiu d'11,27%.

⁴ A l'estudi d'Albert Solé pel que fa al Tarragonès només hi ha un poble, Renau, que supera la xifra percentual de Montferri en tant per mil, amb un 92,1.

- pruebas contra los criminales que estén en paradero ignorado, y reunir los cargos contra los reos que delinquieron en distintos tiempos y lugares.
3. Descubrir la organización del terror marxista, en la provincia respectiva y quiénes fueron sus inspiradores, directores, ejecutores y cómplices, procedimientos empleados, etc.
 4. Si hubo o no en la provincia actos de participación en el Alzamiento Nacional, y, caso afirmativo, en qué consistieron, cómo fueron vencidos y principales actantes a favor y en contra del mismo.
 5. Principales desmanes y atropellos cometidos en lo relativo a persecución religiosa, justicia, patrimonio artístico, propiedad, banca, industria, comercio y agricultura.

En aquesta CG ja estudiada, els informants de Montferri es caracteritzaren per donar detalls i noms amb molta variabilitat.⁵ L'informe emès per la gestora municipal esmentava 18 noms, el de la Guàrdia Civil citava 29 vilatans, mentre que a l'informe de l'alcalde i el secretari no en posaren cap. En conjunt se citaren un total de 31 persones entre els diferents informants. En relació amb la resta de municipis de l'Alt Camp, seria la segona població de la comarca amb més acusacions en xifres relatives, aspecte que concorda amb l'elevat nombre d'elements posats a la picota pel TRP.

4. Les persones a les quals s'obriren expedients

Els 26 ciutadans de Montferri que van entrar a l'òrbita del TRP van seguir el curs normal d'investigació que s'aplicava, per la qual cosa, a més d'obtenir la seva declaració, es demanà l'informe de l'Ajuntament en la persona de l'alcalde; de la Falange local en la persona del cap local; de la Guàrdia Civil, que va ser la del post de Valls, i la del rector del poble. Les persones a qui s'obrí expedient, amb el càrrec polític o sindical pel qual se les acusà —tot i que en alguns casos no hi consta com s'aprecia al quadre que segueix— van ser les següents:

Alocén [Alocén], Josep	Casabona Roig, Josep Regidor	Sampere Lluís, Rossend
Andreu Gestí, Lluís	Cendrós Ferrer, Lluís Regidor	Sancho Cardó, Enric President del Comitè
Andreu Pallarès, Arnald Suplent jutge municipal	Ferré Calaf, Jaume Alcalde	Saperas Cañiz, Josep Junta de la Unió de Rabassaires
Andreu Segarra, Joan	Figuerola Recasens, Josep Alcalde	Sendra Orga, Jaume Fiscal
Boronat Segarra, Pere Regidor	Llovera Calaf, Jaume Regidor	Sendra Orga, Joan Membre del Comitè i de l'Ajuntament
Boronat Serramià, Pau	Pablo Tell, Pere Regidor	Solé Alujas, Jesús* Regidor

⁵ GAVALDÀ, Antoni (1997): «Jo delato, tu inculpes, ell denuncia...» (*Repressió franquista a Valls i comarca*), pàg. 107-114. Valls: Institut d'Estudis Vallencs.

Brunet Domingo, Magí	Martí Coll, Rafael Regidor	Solé Virgili, Pere
Calaf Boronat, Pau Regidor	Recasens Rovira, Josep Jutge municipal	Vidal Farrerons, Àngel Membre del Comitè, alcalde
Calvet Padró, Ramon	Ricart Pascual, Ramon Regidor	

*En alguns documents surt com *Josep*.

L'acusació d'haver estat alcalde la vehicularen cap a tres persones —Jaume Ferré Calaf, Josep Figuerola Recasens i Àngel Vidal Farrerons—, i a aquest darrer, a més a més, s'hi afegí la de pertànyer al Comitè. Era cert. Ara bé, segons la CG l'etiqueta li faltaria a Rossend Sampere Lluís, al qual no se li posà, segurament, per la manca de documentació de l'expedient de la persona en qüestió.

L'acusació d'haver estat regidor de l'Ajuntament la posaren sobre deu persones —Pere Boronat Segarra, Pau Calaf Boronat, Josep Casabona Roig, Lluís Cendrós Ferrer, Jaume Llovera Calaf, Rafael Martí Coll, Pere Pablo Tell, Ramon Ricart Pascual, Joan Sendra Orga i Jesús Solé Alujas. Era cert. Segons la CG faltaria anotar la pertinença al consistori de Josep Alocén Alocén i Pere Solé Virgili, ambdós encausats. Entenem que no s'hi anota també per la curta documentació dels seus expedients. En el cas d'Alocén no posaren el segon cognom, que també era Alocén.

L'acusació d'haver estat membre del Comitè de Milícies Antifeixistes l'atribuïren només a tres persones —Joan Sendra Orga, Enric Sancho Cardó i Àngel Vidal Farrerons—, aspecte cert però incomplet. Per la CG se sap que la nòmina de components del Comitè va ser més àmplia i que va haver-hi dos comitès, per la qual cosa hi hagué set persones més que hi col·laboraren, a part de les tres indicades. El primer comitè, presidit per Enric Sancho, va comptar amb Rossend Sampere Lluís, Àngel Vidal Ferrerons, Jaume Sendra Orga i Ezequiel Sendra Orga com a vocals. El segon va ser presidit per Josep Sendra Orga i com a vocals hi havia Rossend Sampere Lluís, Joan Andreu Segarra, Ramon Calbet Padró, Pere Solé Prats i Àngel Vidal Farrerons.

L'acusació d'haver estat col·laborador d'un organisme de justícia també va ser motiu d'estar encausat i passar pel TRP. S'hi anotà el qui va ser jutge municipal —Josep Recasens Rovira—, el suplent del jutge municipal —Arnald Andreu Pallarès— i el fiscal —Jaume Sendra Orga. A la CG, a part dels tres indicats s'hi afegia Josep Solé Batalla.

L'acusació de ser de la junta de la Unió de Rabassaires també va ser motiu d'acusació per les urpes del TRP. Va ser el cas de Josep Saperas Cañiz. No els posaren pas tots. Sabem que també en van ser dirigents Lluís Andreu Gestí, Pere Pablo Tell i Blai Sampere Ferré.

5. La mecànica del procés

El procés obert contra les persones de Montferri de què tenim constància seguí un mateix fil conductor o molt semblant. El secretari del TRP de Barcelona —Conrado Espín Bregante— va rebre, procedent del Govern Civil de Tarragona i per conducte de l'Auditoria de Guerra de Catalunya, la relació de persones que havien tingut càrrecs en l'Ajuntament «marxista». Aquí començava el procés. Tots eren compresos en l'article 4t de la LIRP, en què

es deia que calia obrir expedient als qui havien participat com a alcaldes, regidors, jutges o fiscals, o sigui, càrrecs relacionats amb qui es consideraven les autoritats polítiques. Amb un afany de posar noms, en alguns casos, hi ha persones a les quals s'aplicà la llei per ser dirigents d'un sindicat, aspecte que, portat a les darreres conseqüències, permetia involucrar a qui es volia.

Amb els noms a la mà, definits, el secretari del TRP de Barcelona els passava al jutge instructor de Tarragona, Ramon Matosas Roca, el qual iniciava el procediment donant l'ordre al jutge municipal de Montferri, Ramon Solé Esplugas, per tal que demanés a les autoritats locals els informes preceptius, i a l'acusat, que es presentés davant del jutjat, situat a la Diputació de Tarragona, «para prestar declaración de los cargos que se le imputan en el expediente que contra el mismo se tramita, apercibiéndole que de no comparecer se le pasarían los perjuicios a que haya lugar y se proseguirá la tramitación del expediente sin más citarle ni oírle». La declaració de cada encausat es feia en dos dies diferents. En el primer se li demanava la declaració política i sindical, i en el segon havia d'indicar els béns que posseïa.

Situem-nos a Montferri. Qui eren les autoritats locals que havien d'evacuar l'informe? Eren Manuel Martí Coll, l'alcalde; Blai Armengol Jané, el cap de la Falange; Jesús Alonso Bustos, guàrdia 1r de la Guàrdia Civil de Valls, i Ramon Saborit Comellas, el rector. Els informes dels tres primers —alcalde, cap de la Falange i guàrdia— sempre eren calcats, demostratiu que es copiaven l'un de l'altre. En el cas de l'alcalde i el cap de la Falange sempre es feien el mateix dia, sobre la base de la bona entesa que s'endevinava entre tots dos. La primera mà inductora no sabem si corresponia a la de l'alcalde o a la del cap de la Falange, o a l'excel·lent relació entre ambdós, pel fet que eren les dues autoritats que coneixien sobradament el perfil de les persones locals. La Guàrdia Civil, en aquest cas, reproduïa l'informe en un acte que cal considerar maliciós, perquè signava un document de persones que no coneixia i s'atania al que havien escrit els dos capitosts locals. El del rector, pel contingut dels informes, demostra que va actuar pel seu compte i risc, ja que dona informació fresca de l'individu, sense saber d'on la treia, tot i que tenia maneres sobrades d'aconseguir-la, i més quan ell mateix diu en un cas que l'havien destinat allà passada la guerra, aspecte que era cert. Altrament, tots quatre havien de posar, a més, les propietats dels inculpat.

La informació que aporta el rector —la més interessant— té dos grans eixos. Un, la pràctica religiosa de l'inculpat, faceta que dominava perquè era del seu negociat, en el sentit que controlava la vida religiosa, els que complien o no amb el precepte de la missa setmanal, els que hi anaven només per compromís a la Quaresma, o els qui no s'hi atansaven. L'altre eix aporta qüestions que podien ser fruit de la coneixença que havia establert amb el mateix individu o amb la família, o amb altres persones de la població, posant detalls de perfil psicològic, arribant a qualificar l'individu segons com ell l'entenien. Aporta també detalls de la vida econòmica del subjecte referit a les propietats, aspecte que igualment devia obtenir de la mateixa persona o d'altres del poble. El que és constatable és que els seus informes donen detalls personals —temes de propietats, de malalties, d'amor al treball o no, etc.— obtinguts sense saber com, sense descartar-ne alguns procedents de confessions, pràctica usual i regular durant el període. Les respostes sempre arrencaven amb la precisió inicial de «Creo en justicia deber contestar...».

A més d'aquests documents obligatoris, en alguns casos unes persones locals, addictes al Movimiento, avalaven el subjecte. Fins a 15 persones hi van estar involucrades, sempre

ajudant. De les 26 persones de Montferri subjectes a la LIRP, la documentació aporta que 11 reberen aquesta ajuda en format de declaració favorable a la seva persona, com es pot veure al quadre adjunt. Es pot definir com a aval favorable perquè tots venen a ajudar els interessos personals dels qui eren incursos en la LIRP. L'escrit de presentació a les autoritats superiors sempre era signat pel cap de la Falange, el qual donava fe que els declarants eren propietaris —un senyal indiscutible i no menor de qui es va arrecerar a la dictadura— i de la Falange —demostratiu que va ser un carnet preuat, una bona garantia.

PERSONES DE MONTFERRI QUE VAN OBTENIR AVALS	NOMBRE D'AVALADORS	AVALADORS
Andreu Pallarès, Arnald	3	Josep Colet Calaf, Pere Gassó Andreu, Josep Solé Boronat
Boronat Segarra, Pere	5	Ramon Alujas Vidal, Casimir Batalla Boronat, Ambrós Esplugas Batalla, Josep Jané Ferré, Joan Orpinell Sanabra
Calaf Boronat, Pau	3	Ramon Coca Alujas, Manuel Martí Miracle, Josep Rull Gassó
Casabona Roig, Josep	3	Ramon Coca Alujas, Josep Solé Boronat, Josep Rull Gassó
Cendrós Ferrer, Lluís	3	Manuel Martí Miracle, Josep Rull Gassó, Josep Sampere Orpinell
Llovera Calaf, Jaume	4	Casimir Batalla Boronat, Francesc Esplugas Batalla, Joan Orpinell Sanabra, Joan Orpinell Sanabra
Martí Coll, Rafael	3	Domingo Ferré Calaf, Pere Gassó Andreu, Joan Orpinell Sanabra
Pablo Tell, Pere	4	Ramon Coca Alujas, Pere Gassó Andreu, Manuel Martí Miracle, Joan Orpinell Sanabra
Ricart Pascual, Ramon	5	Pere Armengol Jané, Casimir Batalla Boronat, Francesc Esplugas Batalla, Manuel Martí Miracle, Joan Sampere Orpinell
Sendra Orga, Jaume	4	Domingo Ferré Calaf, Pere Gassó Andreu, Manuel Martí Miracle, Josep Sampere Orpinell
Solé Virgili, Pere	6	Ramon Coca Alujas, Francesc Esplugas Batalla, Joan Orpinell Sanabra, Josep Rull Gassó, Joan Sampere Orpinell, Josep M. Virgili Inglés

Altrament, aquesta nòmina d'avaladors és variable quant a les persones que es van avenir a ajudar, ja que alguns van avalar una sola persona mentre que altres van avalar-ne fins a cinc, com es pot veure en el quadre següent:

NOM DELS AVALADORS	NOMBRE DE PERSONES QUE AVALAREN
Ramon Alujas Vidal	1
Pere Armengol Jané	1
Casimir Batalla Boronat	3
Ramon Coca Alujas	4
Josep Colet Calaf	1
Ambròs Esplugas Batalla	1
Francesc Esplugas Batalla*	3
Domingo Ferré Calaf	2
Pere Gassó Andreu	3
Josep Jané Ferré**	1
Manuel Martí Miracle	5
Joan Orpinell Sanabra	5
Josep Solé Boronat	1
Josep Rull Gassó	4
Josep Sampere Orpinell	1
Joan Sampere Orpinell***	3
Josep M. Virgili Inglès	1

* Conegut com Siscu Anciana. A la primera gestora municipal de postguerra va entrar a l'Ajuntament.

** Conegut com Pep Blai. A la primera gestora municipal de postguerra va entrar a l'Ajuntament.

*** Conegut com Joanet Biló. A la primera gestora municipal de postguerra va entrar a l'Ajuntament.

Alhora, hi havia la declaració de l'encartat al jutjat instal·lat a la Diputació. Aquest havia de respondre tres preguntes que, amb lleugeres variants, demanaven, 1r: si era d'idees esquerranoses i havia pertanyut a un partit polític; 2n: si havia estat regidor amb els «rojos», i 3r: si tenia res més a afegir. Les respostes, quasi sempre concises, no donaven marge a gaires detalls. També havia de declarar la relació jurada de béns, entre béns propis, béns de la seva dona en cas d'estar casat, les propietats a tercers, els deutes, i els familiars que tenia a càrrec seu.

6. El rector i la seva immersió a Montferri

El rector que aterrà a Montferri passada la guerra va ser Ramon Saborit Comellas, i de la seva mà van sortir els informes més detallats.⁶ Ramon Saborit havia nascut l'1 de gener de

⁶ Arxiu Diocesà de Barcelona. Lligall Celma-Montferri-Puigtinyós. Va rebre les ordres de tonsura el 1926, el subdiaconat i el diaconat el 1928, i el presbiterat el 1929. En el títol de l'ordenació hi consta «servei a la diòcesi». La fitxa del seu periple com a capellà la començà com a coadjutor a Teià (Maresme), el 1929,

1906 a Gironella (Berguedà), a la diòcesi de Solsona. Era fill d'Antoni i de Ramona. Havia fet estudis de Llatinitat, Filosofia i Teologia al seminari de Barcelona.

Els capellans van ser una peça de l'engranatge als pobles. L'actuació de Ramon Saborit va ser ajudar a tancar ferides o a conduir els feligresos. Des de la Diòcesi de Barcelona, que en depenia, demanaren diversos informes referits a la propietat de l'església, per la qual cosa qualsevol rector va haver de parlar molt amb els veïns fidels per emplenar-los. Un exemple: arribat el 1939, emplenà un informe sobre la parròquia de Sant Bartomeu de Montferri de l'arxiprestat del Vendrell. Qualificava l'església del segle XIV, d'estil romànic, amb un notable quant a valor artístic. Indicà que a la guerra, la fàbrica de l'església no va ser cremada i no va patir l'efecte de cap bombardeig. Assenyala que va ser deteriorada amb la destrucció d'altars i la trona. La solidesa dels murs era qualificada de regular, ja que un mur lateral estava en perill, per la qual cosa era necessari reforçar-lo amb contraforts. Respecte a la coberta, digué que era bona. En conjunt, la reparació dels danys soferts, segons un mestre d'obres local, es xifrava en unes 205.000 ptes. La quantitat per restablir el culte, prescindint de l'ornamentació, els altars i els utensilis, es xifrava en 10.000 ptes., i la cooperació econòmica que s'esperava recaptar dels fidels seria de 4.000 ptes., tenint en compte les 320 persones censades que hi havia al poble i preveient-ne —curiosament— ni cinc de la corporació municipal. Respecte als altars, se n'havien destruït vuit, qualificats de valor artístic notable i, fins i tot, un d'estil barroc, de «notabilísimo». Calia sumar-hi vint imatges, quinze de les quals catalogades com de valor artístic, arqueològic i d'especial devoció, sense precisar quina en cada cas. I afegia l'harmònim, amb un valor aproximat de 2.000 ptes. També indicà que a la guerra es van prendre dues campanes, de diàmetre aproximat de 50 i 80 cm, respectivament. Quant als ornaments, digué que els objectes de culte s'havien evaporat, entre els quals una casulla gòtica de vellut, brodada, «riquíssima». Sobre l'edifici de la casa rectoral digué que era bo, amb danys soferts de 500 ptes., i de 1.000 ptes. per rehabilitar-la. Respecte a l'arxiu, manifestà que es conservava tot. Referent a les capelles i ermites que depenien de Montferri, esmentava Nostra Senyora de Vilardida, del segle XVII, d'estil renaixentista, qualificada de valor artístic nul. Totalment destruïda, en quedaven només els murs, sense coberta, i indicava que uns particulars l'havien reconstruït.

Un segon exemple de paperassa que va haver d'emplenar va ser l'informe que la diòcesi de Barcelona demanava sobre els fets que van passar a la guerra, descrit aquest període com «levantamiento cívico-militar», senyal de com pensava l'estament eclesial. Un primer

a Rubí (Vallès Occidental), el 1931, al santuari de Santa Eulàlia de Vilapicina (Barcelonès) el 1934 i a Santa Maria del Mar (Barcelonès) el 1935. Passada la guerra arribà com a ecònom a Montferri fins a l'agost del 1943, quan va ser destinat a l'Arbós (Baix Penedès), i el gener del 1948, a Viladecans (Baix Llobregat), població on el juliol passà a la categoria de rector. S'hi jubilà el 1972. Com a càrrecs no parroquials, el 1971 va ser capellà de l'Hogar Nuestra Señora de Lourdes de Sant Just Desvern (Baix Llobregat), i el 1975, capellà de les Hermanitas de Ancianos Desamparados de la mateixa població.

Al llarg de la seva vida professional va fer setmanes d'exercicis espirituals a diverses cases: a Montserrat (Bages) el 1950, al seminari el 1953, a la casa Sant Antoni M. Claret de Vic (Osona) el 1957, a Montserrat el 1957, a Sant Ignasi de Sarrià (Barcelonès) el 1960, a Premià de Mar (Maresme) el 1961, als jesuïtes de Manresa (Bages) el 1962 i a Sant Ignasi de Sarrià el 1963.

bloc era sobre qüestions generals. El rector indicà que a Montferri, a partir de les eleccions de febrer del 1936, no es creà cap situació violenta contra l'Església, però sí contra l'ordre social, ja que es van incomplir contractes de treball. Les eleccions van ser guanyades per les dretes per 124 vots enfront dels 94 de les esquerres. Indicava que a la guerra es van fer alguns registres i multes, a part de saquejar l'església, tot i que no es formaren llistes negres contra veïns.

Talment, a la pregunta de si la guerra havia produït reacció religiosa, deia que exteriorment sí —està estudiat—, ja que a la primera postguerra l'anada a l'església s'incrementà. Quan parlava dels costums, deia que interiorment eren pitjors que abans de la guerra, per la desmoralització de la joventut durant el conflicte bèl·lic. També escrivia que els catòlics havien regularitzat la situació religiosa, com legalitzar matrimonis i batejar fills, i no tant els sufragis als difunts.

Un segon bloc de l'informe es referia al clergat del municipi, indicant que el rector local no havia estat assassinat, i afegint que cap seglar havia estat abatut a la cuneta per les seves idees religioses.

El tercer eix portava el qualificatiu de «Coses sagrades». Repetia que l'església i l'ermita havien estat saquejades i destruïdes. L'església havia estat destinada a dipòsit magatzem del sindicat i el cost dels danys de reparació havia pujat a unes 25.000 ptes. L'ermita havia estat destruïda totalment, i calculava les despeses de posar-la novament en funcionament en unes 40.000 ptes. Els retaules, les imatges, tot havia estat cremat. Respecte al cementiri, indicà que estava confiscat des de la República, i que a la guerra s'hi enterrà civilment.

El quart gruix va ser sobre «Altres béns de l'Església». El nou rector va escriure que a la guerra la casa rectoral va ser saquejada, amb lleugers desperfectes, i que un cop confiscada es destinà a acollir refugiats i a escoles. Referent a l'arxiu, els llibres de partides es van salvar totalment, mentre que altres documents amb antiguitat del segle XIV van ser destruïts.

El cinquè bloc es dedicà a temes de culte. Va respondre que el culte a la guerra va ser suprimit totalment, per por. Manifestà que un jove del poble, obligat per forasters, cremà el sagrari amb les sagrades formes. Indicà que en el darrer mes de la guerra es va celebrar missa tres o quatre vegades i s'administrà els sagraments de la penitència i l'eucaristia.

Amb aquest bagatge es pot visualitzar que el rector era una de les persones més ben informades, i el fet que sabés molts detalls dels vilatans segurament es feu servir per emplenar les fitxes personals dels inculpats, com es veurà més endavant. Sempre, però, mantenint el perfil d'ampliar la xarxa eclesial local, com ho demostra que l'octubre del 1942 va escriure al secretari de cambra del Bisbat de Barcelona per donar-li la notícia que, complint el decret del mes de juliol, s'havia establert a la parròquia de Sant Bartomeu la Lliga Parroquial de Perseverança.⁷ N'adjuntava la junta, formada per Josep Jané Ferré, president; Blai Sampere Ferré, tresorer, i Pau Calvet Padró, secretari. El constava com a director.

⁷ El decret era del 24 de juliol de 1942. El rector la posà en funcionament el 27 de setembre del mateix any. Era complidor.

Ara bé, per entendre el perfil del mossèn serveix la carta que va adreçar al bisbe de Barcelona, Gregorio Modrego Casaus, el 7 de juliol de 1943.⁸ És una carta àmplia de la qual ens interessen certes qüestions dirigides al seu superior, com la submissió inequívoca que li professava i el fet de considerar-se ell, el rector, una peça insignificant.

A la salutació li deia que «besa el anillo pastoral un modesto y joven ecónomo» de la parròquia més llunyana i, tal vegada, més petita del Bisbat, Sant Bartomeu de Montferri, de 286 habitants i a uns 100 km de Barcelona. Li justificava la tardança a oferir-li els seus respectes i posar-se a les ordres del nou prelat barceloní manifestant que «soy un peón tan insignificante en este tablero que creía innecesario, sino pedante, concretar en visita o carta un gesto ya tan supuesto de ritual corriente», en el sentit de no voler molestar, dient «que en realidad estorba a les ingentes ocupaciones de un Prelado de Barcelona». Li deia que el rector de Vila-rodona ja havia visitat el bisbe a Barcelona i li havia transmès la salutació cap a la seva persona i el desig que l'anés a visitar.

Li concretava les dificultats per a una mobilitat que era difícil i penosa.

La resposta del rector de Montferri, entre sarcàstica i realista, li venia a dir que era difícil, ja que per anar a Barcelona «casi que tengo que hacer, antes, testamento». Li ho deia així per les peripècies que comportava un viatge difícil que demostrava que el 1943 era quasi una odissea. Li escrivia que per anar-hi s'havia d'aixecar a les 4 de la nit, caminar una hora, agafar un auto que en una hora i mitja el traslladés a l'estació del tren i que aquest, en dues hores, el deixava a Barcelona. I que per retornar fent el recorregut a la inversa no arribava a la seva casa rectoral fins a 1/4 de 12 de la nit. A aquest periple i seriós impediment se sumava que no sabia les hores de visita del bisbe per rebre els capellans, i que per això li escrivia la salutació, l'ofertament i la benvinguda.

Altrament, li indicava que havia fet la feina de recuperar el patrimoni, aspecte que l'Església de postguerra va procurar de totes totes, pagant les administracions i el poble pla.

En l'ordre de la feina feta li deia que la parròquia de Montferri era la que «proporcionalmente ha ejecutado un esfuerzo más ingente para restaurar su templo», parcialment destruït per «las patrullas de Vila-rodona». Concretava que havia arreplegat 49.000 ptes. de les només 67 cases del poble, que estava totalment restaurada amb els mínims detalls, fins i tot en vestuari complet i atuells de sagristia. Donava valor al que manifestava, ja que al poble no hi havia ni una tenda ni un artesà.

Seguidament es posava en la cosa espiritual. S'hi pot veure amb claredat el control, sense escatimar esforços per dominar la ment dels xiquets i xiquetes, els joves i el poble en general.

Esmentava el predicador Dr. Urpí dient que sabia que això era «un oasis», atès que per Pasqua complia tot el poble «excepto seis hombres anormales», en una catalogació peculiar

⁸ Gregorio Modrego, aragonès, a la guerra va signar la *Pastoral de la Cruzada*, document que avalava els feixistes i que donava autoritat moral als revoltats. Vinculat a la dictadura, va ser procurador a les Corts. Entestat a aconseguir una projecció internacional positiva del nacionalcatolicisme, va aconseguir que se celebrés a Barcelona el XXXV Congrés Eucarístic Internacional. A Barcelona va topar amb les organitzacions catòliques progressistes, com la Joventut Obrera Cristiana (JOC).

□ Altar major de l'església parroquial de Montferri tal com era abans de la guerra. Autor: Francesc Blasi. 1920-1930. AFCEC.

de la dissidència, i que a la missa festiva hi assistia un 95% del poble.⁹ En el tema pastoral deia que «controlo todos los niños en dos Congregaciones que vienen a comulgar por turnos

⁹ SANTESMASES I OLLÉ, Josep (1998): «L'Església de Vila-rodona durant la guerra i el primer temps del franquisme», a *La Resclosa*, núm. 2, pàg. 104-106. Vila-rodona: Centre d'Estudis del Gaià. El M. Il·ltre. Dr. Lluís Urpí predicà a Vila-rodona per sant Sebastià, el 20 de gener de 1943. Era secretari del Bisbat i canonge de la Catedral de Barcelona. MORATÓ I SENDRA, Gemma (2015): «Full Dominical» de Barcelona. Una aproximació a la seva història (1891-1991), pàg. 101-403. Tesi doctoral, Universitat Internacional de Catalunya (UIC), Facultat d'Humanitats. Barcelona. El 1940, mossèn Urpí era secretari canceller del Bisbat de Barcelona.

cada día», i «al salir de colegio hacen la Estación». Afegia que «cada día asisten a misa, hacen meditación y comulgan de 20 a 25 personas», en referència a la missa diària. El diumenge indicava que feia un «Círculo de estudios» per a mitja dotzena de joves d'Acció Catòlica, a més de tres misses, tres sermons, una hora de catecisme per a tots els nois de 2 (?) a 12 anys i, a la tarda, funció solemne amb l'església plena, i després cinema a l'escola per a tot el poble. Afegia que a l'estiu feia repàs als nois de la Congregació. Deia finalment que això no era obra seva, sinó «la simiente de un santo párroco» que va ser al poble durant trenta anys «y formó a las almas bien».¹⁰

Políticament, se sincerava contra el règim anterior, bescantant-lo sense subterfugis. Deia que «la nefasta República y revolución» produí un forat que ell mirava d'arreglar, autodefinint-se com que «trataba de rellenar esta escoba manejada por Dios» en els quatre anys que exercia a Montferri.

Talment, donava detall al bisbe de la festa religiosa que tenia programada, culminació de la feina complementària d'empresari d'obres que exercia el clergat, i amb to sorneguer insinuava la felicitat que produiria la presència del bisbe a Montferri.

Informava al bisbe Gregorio Modrego que el 24 d'agost era Sant Bartomeu i celebrarien la Festa Major i coronarien l'obra de restauració amb la inauguració de dues imatges del patró: una de pedra per a la fornícula de la porta principal i una de pasta de fusta per portar-la a la processó. Li deia que a predicar vindria el Dr. Urpí, «compatriota y amigo mío», junt amb el Dr. Josep M. Vives, fill il·lustre de Montferri, el qual tenia dedicada la plaça Major. Explicat el programa, l'invitava a assistir-hi dient-li que «quizás sea un sueño, qué ilusión que V.E. pudiera venir a bendecir estas imágenes y rematar la construcción del templo», raspallant-lo dient que «sería el mayor premio, después de la gloria de Dios, para el esfuerzo de esta parroquia arrinconada que hace catorce años que no ha visto a su Sr. Obispo», deixant anar que «de V.E. depende que este sueño sea realidad» i procurant entendre la possible negativa —«pero son tantas las preocupaciones de V.E.».

A la part final de la carta no deixava passar l'ocasió de donar l'opinió del mateix Bisbat sobre com havia d'actuar, i del clergat catalanesc, en què ell no combregava i al qual no s'adscrivia. S'alineava amb el bisbe Gregorio Modrego, el seu superior, bisbe integrista alineat en tot i per a tot amb el règim dictatorial.

Acabava la missiva dient que «cada día ruego al Buen Jesús que ayude y dé acierto a V.E., en quien tantas esperanzas fundadas tenemos todos, para que vaya solucionando "fortiter et suaviter" [o sigui, fermament i suaument] tantas cosas como hay para arreglar en este Obispado», i llavors deixava anar el tro gros de solució: «y una de las primeras el espíritu ambicioso-comerciante de muchos sacerdotes catalanes que antes que sacerdotes son catalanes y por tanto judíos "enragé" [o sigui, furiosos o rabiosos]».

La missiva devia tenir efecte. Curiosament, va tenir resposta: l'agost era destinat a l'Arboç.

¹⁰ *Personatges il·lustres de l'Alt Camp i les Garrigues*. Barcelona: Fundació Abertis & Abertis Autopistas, 2015. A la pàg. 56, Miquel López Solé, a la biografia de Josep Vives Solé, indica que en el període de Ramon Saborit es va recuperar el manuscrit incomplet del ball de Sant Bartomeu i que el capellà va compondre'n la música.

7. Els inculpatos. Declaracions i testimonis

Els 26 expedients consultats de Montferri presenten diversos patrons de relació que permeten fer-ne tres grups, amb algunes característiques força comunes.¹¹

7.1. Un grup el formen els informes de set persones: Josep Alocén Alocén, Lluís Andreu Gestí, Joan Andreu Segarra, Pau Boronat Serramià, Ramon Calvet Padró, Josep Recasens Rovira i Àngel Vidal Farrerons. La característica principal és que hi ha l'acusació al TRP i cap documentació referida a declaracions seves o dels capítosts locals.

De Josep Alocén s'activà el procés sense indicar el segon cognom. S'inicià el procediment el març del 1941, amb l'acusació d'haver pertanyut a l'Ajuntament pel Partit Socialista.¹² El gener del 1945 hi ha la providència per tancar el cas. Els següents són idèntics al d'Alocén amb la diferència de l'acusació. Lluís Andreu Gestí va ser acusat perquè havia estat de la junta del sindicat Unió de Rabassaires.¹³ El de Joan Andreu Segarra se sustentà perquè havia estat del Comitè en representació de la CNT, sindicat al qual era afiliat.¹⁴ La lleugera diferència respecte a Alocén és que el seu sobreseïment va ser el desembre del 1946. En els casos de Pau Boronat Serramià¹⁵ i Ramon Calvet Padró,¹⁶ l'acusació es va fonamentar perquè eren de la junta de la CNT. El procediment de Josep Recasens Rovira¹⁷ s'inicià el 14 de setembre de 1940. Conrado Espín Bregante, secretari del TRP de Barcelona, certificà que, procedent del Govern Civil de Tarragona i per conducte de l'Auditoria de Guerra de Tarragona, se li obrí expedient perquè en temps de guerra havia estat jutge municipal. El 25 de maig de 1945 li arribà el sobreseïment. El procediment d'Àngel Vidal Farrerons se sap que s'inicià el 31 de març de 1941. L'acusació que es perpetrà va ser perquè a la guerra havia actuat al Comitè, alcalde, i per ser d'ERC.¹⁸

¹¹ Per completar alguns aspectes personals a part de la documentació de l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), que indiquem, s'hi afegirà alguna concreció de dos llibres meus: (1997): «*Jo delato, tu inculpes, ell denuncia...*» (*Repressió franquista a Valls i comarca*). Valls: Institut d'Estudis Vallencs, on s'analitza la CG, i (2016): *La col·lectivització agrària a l'Alt Camp (1936-1939)*. Tarragona: Publicacions URV, amb un estudi poble a poble.

¹² Arxiu Històric de Tarragona. Caixa 117. Expedient 9967. Conegut com Pep Moliner. A la CG instruïda a Tarragona es diu que era socialista de la UGT, que va ser activista durant la guerra i que va ser dirigent de la Unió de Rabassaires. Passada la guerra anà a viure a Vilafranca. A GAVALDÀ (2016), pàg. 294-295 es precisa que va ser secretari de la Societat de Treballadors de la Terra i Oficis Varis de la UGT el gener del 1937. De la UGT deia que li sabia greu de dir-ho, però que no hi havia entusiasme per assistir a les reunions i que amb prou feines se seguïen les orientacions que donava el sindicat. Indicava que la UGT tenia consignats 32 associats.

¹³ AHT. Caixa 117. Expedient 9972. Conegut com Lluís de ca la Conxita. A GAVALDÀ (2016), pàg. 296 trobem que el setembre del 1937 havia estat component de la Junta Municipal Agrària.

¹⁴ AHT. Caixa 117. Expedient 9963.

¹⁵ AHT. Caixa 117. Expedient 9973. Conegut com Pau Marlès. A la CG es posà que havia estat dirigent del sindicat i que havia capitanejat les patrulles que van cremar els objectes de l'església.

¹⁶ AHT. Caixa 117. Expedient 9964. Conegut com Ramon Perepau. A la CG es posà que havia estat del Comitè.

¹⁷ AHT. Caixa 47. Expedient 4461. Conegut com Pep Sencer.

¹⁸ AHT. Caixa 117. Expedient 9962. A la CG s'indicà que havia estat dirigent, activista, dels que capitanejà les patrulles que van cremar els objectes de l'església. El gener del 1944 s'indicà que feia uns tres anys que havia

7.2. Un segon grup el formen els informes de sis persones, també amb poquíssima documentació: Jaume Ferré Calaf¹⁹ era acusat per ser alcalde socialista; Rossend Sampere Lluís,²⁰ per haver estat del Comitè, alcalde i rabassaire; el mestre Enric Sancho Cardó,²¹ per haver estat president del Comitè, socialista; Joan Sendra Orga,²² per la seva actuació al Comitè, a l'Ajuntament i per ser de la CNT, i Josep Saperas Cañiz,²³ acusat de ser de la junta del sindicat de la Unió de Rabassaires. A tots se'ls inicià expedient el març del 1941, i el gener del 1945 es va remetre la documentació de sobreseïment al jutjat del Vendrell. El procediment de Josep Figuerola Recasens,²⁴ acusat per haver estat alcalde, s'inicià el setembre del 1940 i fou traspassat al jutjat del Vendrell el juliol del 1944.

7.3. Un tercer grup el formen els informes de tretze persones, cadascuna amb les seves peculiaritats. Seran les que es poden estudiar amb detall. Eren Arnald Andreu Pallarès, Pere Boronat Segarra, Magí Brunet Domingo, Pau Calaf Boronat, Josep Casabona Roig, Lluís Cendrós Ferrer, Jaume Llovera Calaf, Rafael Martí Coll, Pere Pablo Tell, Ramon Ricart Pascual, Jaume Sendra Orga, Jesús Solé Alujas i Pere Solé Virgili.

Una característica d'aquest bloc és que tots els informes emesos van ser favorables als interessos dels qui estaven sota la LIRP, encara que els matisos van ser prou diferents, sobretot des de la perspectiva del rector, que, si bé era del tot integrista i favorable al règim, actuà de manera favorable als interessos dels ciutadans de Montferri. També interessant serà copsar l'ajuda externa de vilatans que declararen a favor de l'inculpat. És tan significativa la persona que aconseguí aquesta ajuda com també la que no l'aconseguí, en el sentit que no se sap si la va anar a buscar o no la va trobar.

El procés contra aquestes persones s'inicià en la seva majoria el 14 de setembre de 1940. El Govern Civil de Tarragona, per conducte de l'Auditoria de Guerra de Catalunya, envià la llista de persones relacionades amb l'Ajuntament de Montferri —qualificat de marxista— al TRP de Barcelona. Tots eren compresos a l'article 4t de la LIRP. Conrado Espín, secretari del

mort. A GAVALDÀ (2016), pàg. 292 s'indica que el 21 de juliol de 1936 va entrar d'alcalde, en representació del POUM, i que era jornal·ler.

¹⁹ AHT. Caixa 117. Expedient 9968. Conegut com Jaume del carrer Nou. A la CG s'indicà d'ell que havia estat dirigent i activista. El gener del 1944 un informe de la Guàrdia Civil assenyalava que havia mort a Tarragona, feia uns tres anys.

²⁰ AHT. Caixa 117. Expedient 9961. Conegut com Rosendo Gori. A la CG s'indicà que a la guerra havia estat activista i dirigent. A GAVALDÀ (2016), pàg. 296 s'indica que pel fet de ser alcalde va presidir la Junta Municipal Agrària, constituïda el setembre del 1937.

²¹ AHT. Caixa 117. Expedient 9960. Conegut com El senyor mestre. A la CG li indicaren que havia estat l'inspirador de l'organització i que era fugitiu com a elements més destacats. El gener del 1944 la Guàrdia Civil indicà que feia uns cinc anys que havia marxat del poble, per la qual cosa era en parador ignorat.

²² AHT. Caixa 117. Expedient 9966. Conegut com Joan Cintoí. El gener del 1944, l'informe de la Guàrdia Civil indicà que vivia a Vilanova i la Geltrú.

²³ AHT. Caixa 117. Expedient 9971. Conegut com Pepet Pelegrí. A la CG li posaren més coses: que havia estat activista, dirigent de la Unió de Rabassaires i de la CNT i dirigent de la col·lectivitat en representació dels rabassaires.

²⁴ AHT. Caixa 47. Expedient 4460. De renom, Pep Tender. A la CG li concreten que havia estat dirigent local i activista.

TRP de Barcelona, va rebre l'ofici al jutjat. A l'escrit s'indicava la responsabilitat que l'acusat havia tingut al comitè de milícies antifeixistes local, el càrrec municipal o la responsabilitat sindical. El mateix dia s'iniciava l'expedient per un tribunal format per tres persones,²⁵ que passaven el seu acord, del tot burocràtic, al jutge instructor provincial de responsabilitats polítiques de Tarragona. Uns dies després, el jutge instructor de Tarragona confirmava que ho havia rebut i es dictava providència d'inici. Seguidament, el jutge de Tarragona, Ramon Matosas Roca, iniciava el procediment.

Aquests documents individuals van ser signats sempre per l'alcalde, Manuel Martí; pel cap local de FET y de las JONS, Blai Armengol, i per Jesús Alonso, de la Comandància de la Guàrdia Civil de Valls. El rector era l'altra peça del sistema, amb un informe totalment diferent. En aquest procés, la persona inculpada, si podia trobar avals favorables, els utilitzava. Declararen fins a quinze persones de Montferri, sempre de manera favorable a l'interessat. Alguns —ja s'ha indicat— es prestaren a declarar a favor de més d'una persona.

Talment, hi havia les diligències que s'havien de practicar a l'individu acusat. Aquest era citat a través del jutge municipal de Montferri perquè comparegués davant del jutjat, situat al Palau de la Diputació de Tarragona. El jutge instructor de Tarragona demanava declaració de tres aspectes, sempre els mateixos, només canviant el càrrec que havia tingut l'acusat. 1. «Si era de ideas izquierdistas; a qué partido perteneció y fecha»; 2. «De los antecedentes políticos y sociales del inculpado desde 1º de Octubre de 1934 hasta la fecha»; 3. «De los bienes que el mismo posee».

Segons l'article 8 de la Llei de 19 de febrer de 1942, els expedients passaven al jutjat de caràcter ordinari. L'octubre del 1944 l'auto passava per diverses mans: pel jutge d'instrucció del partit del Vendrell, pel fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona i pel president de l'Audiència Provincial de Tarragona, que dictava sobreseïment de l'expedient, si corresponia. En el cas dels de Montferri, la diligència de tots els informes se saldà sense cap multa pel fet que eren persones «con bienes de cuantía muy inferior al límite fijado por la ley» i quedaren, per tant, sobreseïguts. El 1945 es passà la fitxa al registre central de responsabilitats polítiques. La incertesa de tots aquests anys d'haver de pagar quedava suspesa, aspecte que va ser bastant general, tot i que hem vist represaliats d'altres municipis amb pagaments crescuts o amb la pèrdua dels seus béns, com la casa o les terres.

Una panoràmica personal dels tretze represaliats amb documentació permetrà donar idea de com es descabdellà el tema.

ARNALD ANDREU PALLARÈS²⁶

El procés contra la seva persona s'inicià el 14 de setembre de 1940. S'indicava que a la guerra havia estat jutge municipal suplent. Se'l cità perquè comparegués davant del jutjat, situat al Palau de la Diputació de Tarragona.

²⁵ Tenim constància que al tribunal de Barcelona, en l'inici del procés hi figuraren noms com Manuel de la Prada, de la Maza, Monclús Penalva, Vidal, etc.

²⁶ ADB. Caixa 47. Expedient 4462. De cal Gori. En treballs anteriors sortia com Arnau de nom. A la CG, en un informe de la Benemèrita de 12 de gener de 1944, s'indicà que havia mort a Montferri feia uns quatre anys.

El 19 d'octubre, Ramon Solé Esplugas, jutge municipal de Montferri, comunicà que Arnald Andreu havia mort al seu domicili, al barri de Vilardida, el 14 de gener de 1940, i que, per tant, es retornaven les diligències que s'havien dictat. Es lliurà el certificat de defunció, que deia que havia nascut a Vila-rodona, de 47 anys, i que era casat amb Dolors Puig Palau, de 40 anys, natural de Masllorenç, i que havia tingut dos fills, Maria, viva, i Joan, difunt. El 29 d'octubre de 1940, Manuel Martí, alcalde, també informà que Arnald Andreu era mort.

Això no paralitzà el procés. Manuel Martí va escriure que havia estat simpatitzant dels partits d'esquerra i rabassaires. Digué d'ell que durant el domini republicà havia estat afiliat a l'ERC i que havia ocupat el càrrec de jutge municipal suplent «con muy moderada actuación y observando siempre buena conducta». En morir, deixà viuda, una filla i uns béns conceptuats en unes 10.000 ptes. Blai Armengol, cap local de FET y de las JONS, i Jesús Alonso, de la Comandància de la Guàrdia Civil de Valls, feren el mateix informe.

El rector contestà d'Arnald Andreu que sí que era d'idees d'esquerra; que pertanyia a Esquerra Catalana, o sigui, a ERC, i que havia estat jutge suplent dels republicans —sempre posava «dels rojos». A la segona pregunta contestà que era d'«antecedentes sinceramente y entusiastamente de izquierda». A la tercera, sobre els béns, va dir que posseïa una bona casa i dues vinyes «y estaba en holgura». Concretava que ara els béns eren de Maria, la seva única filla.

La diligència emesa a Ramon Solé Esplugas, jutge municipal de Montferri, no parà i es demanà des de Tarragona que cités al jutjat, a la Diputació, Dolors Puig Palau —la seva dona— i Maria Andreu Puig —la seva filla—, «a fin de darles lectura de los cargos que contra el mencionado se imputan, apercibiéndoles que en caso de no hacerlo se les pasa el perjuicio a que haya lugar en derecho». Ho comunicà a les dues interessades. Només ho firmà la Maria i posà «por mí y por mi madre, que no sabe firmar, y a su ruego».

El mateix novembre comparegué a Tarragona Maria Andreu Puig, de 21 anys, soltera, i li feren les preguntes que li haguessin fet al pare. Preguntada si l'inculpat havia pertanyut al Movimiento de FET y de las JONS, contestà que no ho sabia, però que creia que sí. Preguntada si sabia si l'inculpat, abans o després d'iniciat el Glorioso Movimiento Nacional (GMN), havia pertanyut a algun partit polític, va dir que no ho sabia. Preguntada si havia estat jutge suplent dels republicans al poble de Montferri, va dir que sí, i que exercí aquest càrrec uns deu anys, aproximadament. Preguntada si sabia si l'inculpat feia propaganda «roja», va dir que no.

Un altre dia de novembre, la filla feu una declaració de béns. Com a béns propis asseynà 1.000 ptes., i com a béns de la seva mare, de tercers i deutes, a tot indicà que cap. El mateix dia, els veïns Josep Colet Calaf, Josep Solé Boronat i Pere Gassó Andreu, majors d'edat, propietaris, declararen respecte a Arnald Andreu. Digueren que era una persona de bona conducta a qui mai se li havien conegut activitats polítiques de cap classe. El càrrec de jutge municipal suplent de què se l'acusava l'havia exercit durant el període «rojo», tot i que l'exercia ja anteriorment al GMN sense tenir «apenas» intervenció i sempre de manera «moderadísima». Blai Armengol Jané, cap local de FET y de las JONS, certificà el mateix 18 que els signants «son personas de esta localidad con solvencia moral y material y adictas al GMN».

PERE BORONAT SEGARRA²⁷

El setembre del 1940 s'inicià el procés contra ell. Se l'acusava per haver estat regidor. Manuel Martí, com a alcalde de Montferri, i Blai Armengol, com a cap de la Falange, van informar el mateix setembre que l'acusat era pagès, «simpatizante con la política de izquierdistas y rabassaires». De la guerra van dir que havia estat afiliat a l'ERC. Favorable als seus interessos, van escriure que «fue garantía de las personas de orden y procuró evitar cuantos desmanes hubieran podido producirse». Xifraren els seus béns en unes 2.000 ptes. L'octubre, el comandant del post de la Guàrdia Civil Valls, Jesús Alonso, repetí el que havien dit l'alcalde i el cap de la Falange, significant que «su actuación fue buena puesto que evitó desmanes y protegió a las personas de orden».

El rector Ramon Saborit, l'octubre respongué de la persona en qüestió que era d'idees d'esquerra, que havia estat regidor a la guerra i que era de l'ERC. A la pregunta dels antecedents polítics i socials de l'inculpat, contestà que eren indiferents, i a favor de la persona va dir, amb un toc infantiloides, que «como tiene rabasas le ilusionaba el quedarse con las propiedades», sentenciant que «no tenía ideas políticas, poca capacidad». A la pregunta dels béns que posseïa, significava que tenia els seus pares, amb qui vivia a casa seva.

La declaració personal va esdevenir l'octubre. L'inculpat assenyala que tenia 37 anys, casat, pagès, natural i veí de Montferri. Jurà que no pertanyia a la Falange; que abans del Movimiento mai no havia pertanyut a cap partit polític, però que a la guerra s'afilià a l'ERC, malgrat que no cotitzà cap quota; i sobre si havia estat regidor, va dir que sí, des de setembre del 1936 fins a maig del 1938. En la segona declaració d'octubre va fer una relació jurada de béns: com a propis indicà 2.000 ptes.; deutes, per valor de 1.000 ptes., i la seva dona com a familiars a càrrec seu. El mateix dia, els veïns de Montferri Josep Jané Ferré, Ramon Alujas Vidal, Ambròs Esplugas Batalla, Casimir Batalla Boronat i Joan Orpinell Sanabra, propietaris i casats, garantiren que l'acusat sempre havia tingut bona conducta «y que jamás se ha distinguido por actividad política en pro de ningún partido». De la guerra digueren que havia estat regidor i que havia mostrat una «moderadísima actuación».

MAGÍ BRUNET DOMINGO²⁸

El seu procés començà el 1942. Tenia 21 anys, era fill de Josep i Maria, peó, natural i veí de Montferri. S'inicià quan l'octubre el capità general de Capitanía General de la 4a Regió Militar i Cos d'Exèrcit d'Urgell va escriure un telegrama postal al president de l'Audiència Provincial de Tarragona dient que li passava el testimoni de Magí Brunet, que li havia remès el jutjat militar núm. 2 de Tarragona a efectes de la LIRP. Li envià el resum del sumaríssim d'urgència que havia passat davant del tribunal el 15 de juliol de 1939, que havia instruït el jutge instructor, l'alferes provisional d'infanteria Antonio Morales Garcia. L'informe final del judici militar deia: «Ser elemento afiliado al partido de Izquierda [Republicana de Catalunya] y a la sindical de la UGT actuando de secretario de la Unión de Rabassaires, no interviniendo en hechos delictivos de ningún género, siendo persona de buena conducta

²⁷ AHT. Caixa 46. Expedient 4453. Conegut com Pere Gros.

²⁸ AHT. Caixa 124. Expedient 789. Conegut com Magí del Molí de la Pe.

y comportamiento». En la declaració seva manifestà que durant la guerra havia pertanyut al Partit Socialista i havia estat secretari dels rabassaires, «procurando en todo momento evitar toda clase de violencias, procurando beneficiar a las personas de orden». El consell de guerra n'acordà el sobreseïment provisional i ordenà que se'l posés en llibertat definitiva «por estimar suficiente la prisión preventiva sufrida». El 31 de juliol de 1939 va sortir de la garjola en llibertat.

Amb aquest panorama, s'inicià el procediment i no seria fins a l'abril del 1943 que el Ministeri Fiscal de Tarragona li'n comunicà el sobreseïment i arxivament, ratificat l'abril del 1945.

PAU CALAF BORONAT²⁹

L'alcalde, el cap de la Falange, ambdós el setembre del 1940, i la Guàrdia Civil l'octubre, emplenaren l'informe que demanaren les instàncies del TRP. Van dir que era «vecino de esta, de antecedentes políticos izquierdistas, durante el dominio rojo estuvo afiliado al partido de la izquierda y ocupó el cargo de concejal del Ayuntamiento en el que tuvo una moderada actuación. Observó siempre buena conducta. Se conceptúa el importe de sus bienes en unas cuatro mil pesetas».

L'acusat declarà el 4 d'octubre. Manifestà que tenia 59 anys, era solter, pagès, natural i veí de Montferri. Declarà que no havia estat de cap partit polític, que sí que havia estat regidor i que havia exercit des del 20 d'agost de 1936 fins a mitjan setembre del mateix any. En la declaració jurada indicà com a béns propis 2.700 ptes., propietats de tercers per 800 ptes. i, a càrrec seu, la mare, de 81 anys.

El rector Ramon Saborit, el mateix dia 4, va ser més explícit i hi posà cullerada. Va dir que era d'idees d'esquerra, que havia estat regidor a la guerra i que durant la revolució havia estat president de la CNT. Després es posà de manera matussera en la seva vida privada dient que era «un alcoholizado crónico», matisant que no era perillós, ja que era «de los que charlaba mucho pero no hacían nada», sentenciant que «no cumple con Dios ni con la Iglesia». Posava que posseïa una casa, una vinya i dues hortes.

Altrament, el 9 d'octubre tres persones locals declararen favorablement a la seva persona: Manuel Martí Miracle, Ramon Coca Alujas i Josep Rull Cassó. Indicaren que era cert que havia estat regidor i que havia tingut una actuació «moderadísima». Blai Armengol, cap local de la Falange, va signar dient que tots tres eren addictes al GMN.

El desembre del 1944, el fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona informà el jutge instructor del Vendrell del sobreseïment de l'auto per incapacitat econòmica.

JOSEP CASABONA ROIG³⁰

En iniciar-se el procediment el setembre del 1940, l'acusat tenia 29 anys, era casat, pagès, natural i veí de Montferri. El 28 de setembre, l'alcalde, Manuel Martí, informà que abans de

²⁹ AHT. Caixa 46. Expedient 4454. Conegut com Pau Bonastre. A GAVALDA (2016), pàg. 296, s'indica que com a president del Sindicat Agrícola va formar part de la Junta Municipal Agrària.

³⁰ AHT. Caixa 46. Expedient 4459.

la guerra no havia pertanyut a cap partit polític i que a la guerra havia estat afiliat al Partit Socialista —s'entén la UGT—; que havia estat regidor amb una actuació moderada i que havia tingut bona conducta. Els béns que se li atribuïen eren de 3.000 ptes. Amb les mateixes paraules informà la Falange, a través de Blai Armengol, i la Guàrdia Civil, tot i que aquests retardaren l'escrit fins a l'octubre.

El 4 d'octubre, Casabona declarà a les preguntes de rigor a Tarragona. Va dir que no era de la Falange i que a la guerra havia estat afiliat a la UGT, però que no havia pertanyut a cap partit polític. Assenyala que havia estat regidor des del 2 de febrer de 1937 fins a finals de mes, «en que dejó de serlo por no gustarle la manera de proceder de aquel Ayuntamiento». Se li indicà que tenia cinc dies per aportar proves, si era el cas. Respecte a la declaració jurada, manifestà que no tenia cap bé propi; que els seus pares posseïen béns per valor de 1.500 ptes.; que no tenia deutes, i que els familiars que tenia a càrrec seu era la seva dona.

El rector declarà també, el 4 d'octubre, que l'acusat era d'idees d'esquerra, precisà que havia estat de la UGT des de novembre del 1936 i regidor del consistori durant dos mesos. El qualificà de bons antecedents pel fet que havia ajudat «mucho a sus dueñas durante la revolución», significatiu que alguns parcers o arrendataris no deixaren a l'estacada els propietaris de les terres, sinó que durant la guerra els portaren productes del camp de manera amagada. Afegí a favor seu que «asiste a Misa y cumple con la Iglesia». Acabà indicant que vivia amb els seus pares, els quals posseïen una casa i una vinya.

El mateix dia 9, tres avaladors —Josep Solé Boronat, Ramon Coca Alujas i Josep Rull Cassó—, propietaris, assenyalaren d'ell que abans del GMN no era afiliat a cap partit, i que a la guerra, com a regidor, havia tingut «una actuación moderadísima» sense distingir-se en res. Blai Armengol Jané, com corresponia, avalà la signatura del tercet dient que eren del tot addictes al GMN.

La sentència no va venir fixada fins a l'octubre del 1944. El cas sobresegué per incapacitat econòmica.

LLUÍS CENDRÓS FERRÉ³¹

Començà el seu periple declarant el 27 de setembre de 1940. Manifestà que era casat, paleta, natural de Masllorenç i veí de Montferri. En la declaració preceptiva va dir que no era afiliat a la Falange, que mai no havia pertanyut a un partit, a excepció del període de guerra, quan s'afilià a la UGT, i que en la contesa havia estat regidor uns set mesos abans «de la liberación del pueblo».

El mateix setembre, l'alcalde, el cap de la Falange i la Benemèrita feren un informe calcat, assenyaland que abans de la guerra no havia pertanyut a cap partit polític i que a partir del 18 de juliol de 1936 s'afilià al Partit Socialista, i que com a regidor havia actuat adequadament. Respecte a les propietats, van dir que vivia del seu jornal i que no tenia béns.

L'1 d'octubre, Josep Rull Gasó, Manuel Martí Miracle i Joan Sampera Orpinell, veïns locals, l'avalaren dient que l'acusat sempre havia tingut una «intachable conducta» i que la seva presència a l'Ajuntament durant la guerra «sirvió de garantía a todas las personas de orden

³¹ AHT. Caixa 46. Expedient 4450. Conegut com Lluís Paleta.

de la localidad, ya que con su actuación moderadísima evitó desmanes que hubieran podido producirse». Blai Armengol, el cap local de la Falange, dona fe que eren veïns i «excelentes entusiastas del GMN».

El rector, el 4 d'octubre, assenyalà de la seva persona que era «de antecedentes inmejorables, buen chico y gran trabajador». En el camp polític, el catalogà com que no tenia idees polítiques, amb l'epígraf de «poca capacidad». Afegí que, segons referències, com a representant delegat de la UGT els últims mesos el van obligar a ser regidor; que treballava de paleta fora vila i que l'obligaren a inscriure's a la UGT per deixar-lo treballar, tot i que mai no cotitzà. Rematà a favor seu que els darrers mesos també l'obligaren a ser regidor, encara que havia assistit a pocs plens pel fet que el cridaren per anar al front. Econòmicament, indicà que no posseïa béns immobles; que tenia «dos hijitas, una de 13 años [i una de 12, imposibilitada], teniendo que recurrir a la caridad particular». En defensa seva va escriure que havia fet molts favors «y no tiene nada punible estando en muy buena estima en todo el pueblo».

El 9 d'octubre, l'acusat feu la declaració jurada dient que com a béns propis posseïa el mobiliari de l'habitació, valorat en 500 ptes.; que la seva dona no tenia béns; que tenia deutes per valor de 1.000 ptes. i que els familiars a càrrec seu eren la seva dona i dues filles, de 12 i 15 anys respectivament, i que la més petita estava malalta, «imposibilitada de andar desde junio de 1939». Signaren donant conformitat, a més d'ell, els tres veïns avaladors —Josep Rull, Manuel Martí i Joan Sampere— i dos veïns més en les persones de Joan Orpinell i Pere Gassó.

El desembre del 1944 s'arxivà el model repressiu i se sobresegué per incapacitat econòmica.

JAUME LLOVERA CALAF³²

El procés contra la seva persona s'inicià el 14 de setembre de 1940. Se certificava que havia estat regidor. Quinze dies després, Manuel Martí, en qualitat d'alcalde president, informà que l'al·ludit simpatitzava amb la política d'esquerres i dels rabassaires, que a la guerra s'havia afiliat a la CNT i que per això havia estat regidor, si bé havia tingut una actuació moderada amb bona conducta. Conceptuava l'import dels seus béns en 4.000 ptes. Els informes de Blai Armengol, de FET y de las JONS, i del guàrdia civil Jesús Alonso, emplenats el mateix dia que el de l'alcalde, van ser calcats.

La declaració de Jaume Llovera Calaf es produí el 4 d'octubre. Manifestà que tenia 37 anys, era solter, pagès i natural i veí del poble. Preguntat si pertanyia a la Falange, va dir que no; que mai no havia estat de cap partit i que només a la guerra s'havia afiliat a la sindical de la CNT, i que havia estat regidor des de les darreries de setembre del 1936 fins als últims dies d'abril del 1938.

El mateix dia, el rector, en la declaració, assenyalà que l'al·ludit era d'idees d'esquerra, que havia pertanyut a l'Ajuntament i que havia estat de la CNT durant la guerra. En l'aspecte personal i moral va dir que era «buen hombre naturalmente, un poco charlatán». Afegí que «observó buena conducta como todas las izquierdas del pueblo», en un clar senyal d'ajudar, de no incriminar. La peça més favorable per a la seva defensa seria que «tuvo en su casa es-

³² AHT. Caixa 46. Expedient 4455. Conegut com Jaume Martí. A GAVALDA (2016), pàg. 296 es diu que va ser vocal per la CNT de la Junta Municipal Agrària, creada el setembre del 1937.

condido al sargento de requetés de Reus, Alejandro Ricart», aigualint-li parcialment la festa en afegir que «no cumple con la Misa, solo por cuaresma», fixant-lo negativament respecte a la submissió que l'Església demanava. Afegí que posseïa una casa i dues vinyes.

L'al·ludit feu la relació jurada de béns el 9 d'octubre i indicà que no en posseïa, que era solter, que com a propietats de tercers disposava dels de la seva mare per un valor de 2.000 ptes., que tenia un deute de 1.000 ptes. i que tenia la seva mare de 67 anys a càrrec seu.

També el dia 9, Joan Sampere Orpinell, Joan Orpinell Sanabra, Casimir Batalla Boronat, Francesc Esplugas Batalla i Josep M. Virgili Inglés certificaren que Jaume Llovera era una persona «que ha observado siempre buena conducta y que jamás se distinguió por ninguna clase de actividad política»; i que a la guerra havia estat regidor i havia tingut «una moderadísima actuación». Blai Armengol, de la Falange, donava fe de les signatures dient que eren addictes al GMN. El desembre del 1944, el fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona informà el jutge instructor del Vendrell que se sobreseïa la causa per incapacitat econòmica.

RAFAEL MARTÍ COLL³³

El seu procediment s'inicià pel fet que havia estat regidor a la guerra. El 28 de setembre de 1940, l'alcalde, Manuel Martí, informà de Rafael Martí Coll dient que era paleta, que a la guerra simpatitzà amb la política de les esquerres, que havia estat afiliat a ERC i que havia tingut una moderadíssima actuació, sempre una bona conducta. Xifrà l'import dels béns que li atribuïa en 2.000 ptes. Blai Armengol, de FET, com sempre, calcà les paraules de l'alcalde. L'informe de la Guàrdia Civil, en la persona de Jesús Alonso, es feu el 21 d'octubre amb les mateixes paraules que l'alcalde i el cap de la Falange.

Rafael Martí va fer la declaració el 4 d'octubre. Manifestà que tenia 50 anys, era casat, pagès, natural i veí de Montferri, amb cèdula personal del present exercici, que no presentà per haver-se-la descuidat. A la pregunta de si era de la Falange, jurà que no; que ni abans ni després de la guerra havia pertanyut a cap partit, i que havia estat regidor des de setembre del 1936 fins a finals del 1938. En una segona declaració, de la relació de béns, indicà que com a propietats pròpies posseïa una casa valorada en 2.000 ptes., que els béns de la seva dona eren de 500 ptes., que tenia 500 ptes. de deutes i que com a familiars a càrrec seu tenia dona i cinc fills —dos nois de 16 i 5 anys i tres noies de 18, 14 i 12 anys, respectivament.

El rector Ramon Saborit, el 4 d'octubre, va indicar de Rafael Martí que havia estat regidor només unes setmanes. Alhora, s'empatollà en aspectes contradictoris dient que no era d'idees d'esquerra i, posteriorment, desmentint-ho, encabint-lo amb els rabassaires i l'Esquerra. En l'aspecte personal, certificava que era pare de cinc fills, que estava en la indigència i que havia de recórrer a la caritat particular. El catalogava com un home senzill «y corto de entendimiento» i que no es posava amb ningú. Sustentava en la seva defensa que «lo engañaron miserablemente

³³ AHT. Caixa 46. Expedient 4457. Conegut com Rafael Pastoret. A GAVALDA (2016), pàg. 296 s'indica que va ser vocal de la Junta Municipal Agrària per l'ERC, posada en funcionament el setembre del 1937.

y con amenazas lo hicieron concejal» els darrers mesos. Com a atenuant rellevant, indicà que no havia assistit a les sessions. Catalogat com a bon catòlic, posà que «cumple con Dios y la Iglesia». La pobresa l'amplià dient que posseïa «una casucha humildísima», remarcant que estava en la indigència.

Tres veïns de la població testimoniaran a favor de Rafael Martí: Pere Gassó Andreu, Domingo Ferré Calaf i Joan Orpinell Sanabra, el 9 d'octubre, dient que era casat i pagès; significat que era una persona que sempre havia mostrat una bona conducta i que abans de la guerra no havia pertanyut a cap partit polític, i que a la guerra, en el càrrec de regidor, havia tingut una actuació moderadíssima.

El desembre del 1944, el fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona passà l'informe al jutge instructor del Vendrell segons el qual l'auto s'havia sobresegut per incapacitat econòmica. El maig del 1945, sobreseïment total.

PERE PABLO TELL³⁴

El procediment s'inicià el setembre del 1940. L'acusació era perquè havia estat regidor. L'acusat declarà el 4 d'octubre dient que tenia 40 anys, era casat, pagès, natural del Vendrell i veí de Montferri, i que en aquell moment no duia la cèdula personal per haver-la descuidat. Testificà que no era afiliat a la Falange; que amb anterioritat a la guerra havia pertanyut a ERC; que a la guerra es va haver d'afiliar a la CNT perquè era peó d'obres públiques i si no, no podia treballar, i que havia estat regidor des del 23 de setembre de 1936 fins al mes d'octubre del 1938, quan va ser mobilitzat. En la relació jurada de béns, Pere Pablo va jurar que no en posseïa, i que la seva dona tenia una peça de terra valorada en 725 ptes. i una casa valorada en 400 ptes. Respecte als deutes, deia que devia 200 ptes. Com a familiars a càrrec seu indicà que en depenien la dona i un fill de 17 anys.

L'informe de l'alcalde, Manuel Martí, del setembre va dir que era simpatitzant de les esquerres, que a la guerra havia estat regidor de la CNT, que havia tingut una moderadíssima actuació i que sempre havia mostrat bona conducta. Xifrà l'import dels seus béns en unes 3.000 ptes. Blai Armengol, de FET, en data idèntica signà el mateix. Jesús Alonso, de la Benemèrita, testificà el 21 d'octubre de manera idèntica que l'alcalde i el cap de la Falange.

El rector testificà el 4 d'octubre. Indicà que era d'idees d'esquerra; que havia pertanyut a la CNT, com tots els peons, i que a la guerra portà abastos. En l'aspecte de partit va dir que la seva conducta havia estat regular, «un poco charlatán, pero no hizo nada punible». En el redactat del seu negociat assenyalava que «cumple ahora bien con Dios y la Iglesia». Sobre les propietats, indicava que la seva dona tenia una «casita», una vinya i un camp.

Ramon Coca Alujas, Manuel Martí Miracle, Pere Gassó Andreu i Joan Orpinell Sanabra, veïns de Montferri, el 9 d'octubre certificaren que Pere Pablo, abans de la guerra, no havia pertanyut a cap partit polític, que no s'havia distingit en res i que a la guerra havia estat regidor «por presión de la Sindical», ja que forçosament hi era integrat per ser peó d'obres

³⁴ AHT. Caixa 46. Expedient 4456. Conegut com Pere de les Ulleres. A la CG se li posà que va ser dirigent de la col·lectivitat en representació dels rabassaires. A GAVALDA (2016), pàg. 299 apareix que era afiliat a la UGT.

públiques de l'Estat. Catalogat de tenir una actuació moderadíssima, se li anotà que sempre havia tingut bona conducta.

El desembre del 1944, el fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona passà nota al jutge instructor del Vendrell per informar-lo de l'auto rebut i comunicar-li el sobreseïment de l'acusat per incapacitat econòmica. Una providència de maig del 1945 repetia el sobreseïment.

RAMON RICART PASCUAL³⁵

Se li obrí expedient pel fet que havia estat regidor. L'informe de l'alcalde, Manuel Martí, va esdevenir-se el 28 de setembre de 1940 i va especificar que abans de la guerra simpatitzà amb els partits d'esquerra, que a la guerra havia estat regidor i que havia tingut una moderada actuació, sempre amb bona conducta. Quant a l'import dels seus béns, els fixà en unes 3.000 ptes. Blai Armengol, de FET, a la mateixa data, i Jesús Alonso, el 21 d'octubre, testificaren el mateix.

El rector Ramon Saborit, el 4 d'octubre, va escriure que «creo en justicia deber contestar a los antedichos extremos», assenyalant que l'al·ludit sí que era d'idees d'esquerra, que era d'ERC i que havia estat regidor. En un intent de deslligar-lo de l'actuació de guerra, va dir que era una persona molt reservada i formal, «naturalmente buena» i que era incapaç de fer mal a ningú; indicà que va ser posada en política i que votava ERC per la pressió de la família, «contra voluntad por falta de carácter». L'eximent cap a la persona va ser que va tenir amagat a casa seva el sergent dels requetès de Reus, Alexandre Ricart. Finalment, posà que «asiste a misa y cumple con Dios». Afegí que vivia amb els seus pares, que eren propietaris d'una «casita de labrador», una vinya i un tros d'oliverar.

La declaració de Ramon Ricart va ser el 5 d'octubre. Indicà que tenia 38 anys, era casat, pagès, natural i veí de Montferri. Jurà que no era de la Falange; que abans de la guerra no era de cap partit polític; que a la guerra havia pertanyut a l'ERC, però que no havia cotitzat mai cap quota, i que el setembre del 1936 se l'havia nomenat regidor, responsabilitat que va exercir un any i mig. La relació jurada de béns la va fer el 9 d'octubre. Va jurar que no posseïa béns, que els de la seva dona pujaven a 200 ptes. i que tenia familiars a càrrec seu, que desgranava així: els pares, de 71 i 69 anys —pare i mare—; la seva dona, i un fill de 7 anys. Afegia que el pare era impossibilitat i que tots vivien del seu jornal.

Cinc veïns de Montferri van declarar a favor seu: Francesc Esplugas Batalla, Manuel Martí Miracle, Pere Armengol Jané, Casimir Batalla Boronat i Joan Sampere Orpinell. Ho feren el mateix dia 9. Van avalar-lo remarcant la seva bona conducta sense destacar en cap activitat política, i que era cert que havia estat regidor a la guerra, amb una «actuación moderadísima».

A aquestes declaracions intentant deslligar-lo de tota activitat se sumà la certificació d'Alexandre Ricart Ferré, de Reus, que va estar amagat a casa seva. Manifestà que tenia 34 anys, que era casat i de professió, comptable. En la presentació del seu perfil indicà que sempre havia pertanyut a la Comunió Tradicionalista i que havia tingut diversos càrrecs, tals com president de la Juventud, sergent del requetè, membre de la junta directiva, administrador del

³⁵ AHT. Caixa 47. Expedient 4452. Conegut com Ramon de cal Puvill.

setmanari tradicionalista *El Radical*, membre del comitè polític i soci actiu de les Conferencias de San Vicente de Paúl, tot de Reus.

A l'escrit del llunyà 13 d'abril de 1939 assenyalà detalladament que Ramon Ricart li va fer un bon servei «al consentir en esconderme en su casa por espacio de 11 meses», exposant-se a ser descobert, la qual cosa sospitava que hauria estat fatal per a tots dos, «puesto que yo era muy perseguido por las hordas marxistas de Reus por pertenecer a la Comunión Tradicionalista». Afegí que si havia pogut sortir viu de les persecucions «fue debido a su ayuda y amparo durante los once primeros meses de dominio rojo». Com era de consuetud, dues persones veïnes de Reus avalaren el posicionament polític d'Alexandre Ricart amb el vistiplau del delegat d'informació de FET y de las JONS de Reus.³⁶

El desembre del 1944, el fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona informà el jutge instructor del Vendrell del sobreseïment de l'auto per incapacitat econòmica.

JAUME SENDRA ORCA³⁷

El procediment s'inicià, com quasi tots, el 14 de setembre de 1940. L'acusació va ser perquè havia estat fiscal municipal. El 4 d'octubre va ser citat a declarar. Digué que tenia 40 anys, que era vidu, pagès, natural de Masllorenç i veí de Montferri. Va dir que no estava afiliat a la Falange, que abans de la guerra no havia estat de cap partit i que durant el Movimiento havia pertanyut dos anys a l'ERC. Preguntat per si havia estat fiscal municipal, va dir que ho havia estat des del 1934 fins a l'acabament de la guerra. En la relació jurada de béns, va dir que com a propis podien xifrar-se en 3.750 ptes., i la mateixa quantitat la seva dona. Respecte a propietats de tercers, indicà que els seus pares posseïen «una casita» valorada en «mil quinientas» ptes., que no tenia deutes i que, com a familiars a càrrec seu, tenia la seva mare i dues filles, d'11 i 8 anys respectivament.

L'informe de l'alcalde, Manuel Martí, es va emplenar el 7 d'octubre. Indicà que Jaume Serra era d'antecedents polítics d'esquerra i que a la guerra s'afilià a l'ERC. Sobre el càrrec, s'escribí que havia tingut una moderada actuació «y observando siempre buena conducta». Respecte als béns que posseïa, els xifrà en unes 10.000 ptes. Des de FET y de las JONS, el mateix dia, i la Guàrdia Civil, el 21 d'octubre, van repetir fil per randa el mateix.

El rector, en la seva declaració del 4 d'octubre, ratificà que Jaume Sendra era d'idees d'esquerra, que abans de la guerra havia pertanyut als rabassaires i que havia estat fiscal a la guerra. Afegí que tenia bona conducta i assenyalà a favor seu que «cumple con Dios y la Iglesia y cooperó en la reconstrucción del templo». Respecte als béns que posseïa, afegí que els seus pares tenien una casa, i ell —o sigui, Jaume Sendra—, una horta.

Quatre persones declararen a favor seu: Manuel Martí Miracle, Domingo Ferré Calaf, Joan Orpinell Sanabra i Pere Cassó Andreu. El 9 d'octubre certificaren que l'encartat era vidu, que

³⁶ Els dos signants de Reus eren Salvador Rofes Escoda i José M. Sutoca Montserrat, addictes al GMN. Assenyalaren que l'autor de la carta, Alexandre Ricard Ferré, «es un activo y antiguo militante tradicionalista y adicto al GMN». El delegat d'informació i investigació de FET y de las JONS avalà els dos signants dient que eren addictes al GMN.

³⁷ AHT. Caixa 47. Expedient 4463. Conegut com Jaume Cintoi.

sempre havia tingut bona conducta i que en el càrrec que havia ostentat a la guerra «observó una moderadísima actuación».

JESÚS SOLÉ ALUJAS³⁸

L'acusació per la qual se li obrí expedient al TRP va ser que a la guerra havia estat regidor. En la instrucció hi hagué confusió entre Josep i Jesús. El 21 de setembre de 1940 el jutge municipal, Ramon Solé, escrigué al jutjat instructor de responsabilitats polítiques i li digué que aquesta persona era desconeguda al poble, tot i que fins al març hi havia viscut. Posteriorment, havia traslladat el domicili a la Bisbal, a Girona.

El rector ratificà que Jesús Solé no vivia a Montferri, i que en aquell moment residia a Sant Pol de la Bisbal. Assenyalà que era d'idees d'esquerra, si bé ignorava el partit a què havia pertanyut, i posà per primera vegada que era mossèn del poble des del 1939. Indicà, respecte als béns, que la casa i les terres eren dels seus pares i que era casat.

Blai Armengol, de FET y de las JONS, va emplenar l'informe el 28 de setembre. Indicà que havia estat pagès del poble fins al març de 1940, quan va marxar a residir a la Bisbal. Posà que simpatitzava amb els partits d'esquerra i que a la guerra s'havia afiliat al Partit Socialista. En la responsabilitat del càrrec va tenir bona conducta. Va cloure l'informe dient que no tenia béns al poble. L'informe de l'alcalde s'emplenà el mateix dia, i el de la Guàrdia Civil, l'1 d'octubre, en els mateixos termes que el de l'alcalde.

Llavors, Ramon Matosas Roca, advocat, tinent provisional d'infanteria i jutge instructor de responsabilitats polítiques de Tarragona, demanà al seu homònim de Girona que interrogués Jesús Solé sobre quatre aspectes. Contestà el 16 de setembre. Digué que tenia 27 anys, que era natural de Montferri i que vivia a la Bisbal, de professió jornaler, casat. Preguntat si pertanyia al Movimiento de FET y de las JONS, l'encartat va dir que feia quatre o cinc mesos que cotitzava a la delegació de la Bisbal —ensenyà el rebut del mes d'agost— sense que se li hagués lliurat el carnet; si durant el Movimiento Nacional i amb anterioritat havia estat d'algun partit del Front Popular, va contestar que mai havia estat afiliat a cap; preguntat si durant «el dominio rojo» va estar afiliat al Partit Socialista, va indicar que no, i, finalment si va ser regidor de Montferri i dates, declarà que només va exercir-ne durant 25 o 30 dies del mes d'agost del 1937 en representació de la UGT. Preguntat si tenia alguna cosa més a manifestar, va dir que com que no sentia «el ideal rojo» i no volia servir en aquell Ajuntament, «se marchó del mismo». Acabada la declaració se li feren les prevencions següents: que no podia absentar-se del lloc on residia sense permís; que en cas d'infringir la prohibició seria detingut pel delictes de desobediència greu a l'autoritat; que en el termini de vuit dies hauria de lliurar al jutjat una relació jurada valorada dels béns, del seu cònjuge i dels que tingués propietat de tercers,

³⁸ AHT. Caixa 46. Expedient 4451. De cal Mitjeró. A GAVALDÀ (2016), pàg. 294, s'escriu que com a secretari del Sindicat de Treballadors de la Terra i Oficis Varis de la UGT, el gener del 1937 havia escrit al president del Consell Municipal, o sigui, a l'alcalde, explicant que feia setmanes que alguns dels associats al sindicat es trobaven sense saber què fer o que «han de treballar en coses inútils», un clar senyal que el Consell Municipal tenia en nòmina els pagesos jornalers desvagats. Per això, l'escrit demanava feina de jornal per a tres afiliats. En concret, per a ell demanava dos dies de jornal setmanals, adduint «perque és una llàstima tenir tots dret a la vida els uns deixan la terra herm i els altres no tindre el suficient per la vida [sic]».

així com de les persones que tingués a càrrec seu, i que la falta de presentació en el termini marcat, l'ocultació de béns o la simulació de deutes serien penades pel delictes de falsedat, que des de la data de la primera declaració no podria realitzar actes de disposició de béns, i que podria ser processat pels delictes d'alçament de béns o desobediència greu a l'autoritat.

Ramon Matosas Roca, jutge de Tarragona, demanà al d'igual classe de Girona que l'inculpat digués la residència dels testimonis que es deien a l'escrit de prova, i que en la declaració jurada es fes constar el valor de l'establiment que s'indicava i si tenia deutes o no en tenia. L'escrit de Jesús Solé va ratificar que l'únic càrrec era haver estat regidor i que només ho va ser un mes. No es va ocupar de cap assumpte del municipi. Era pagès i tenia feina. Respecte al càrrec, havia estat imposat per la UGT per la sindicació forçosa dels pagesos. Prosseguí dient que al cap de pocs dies del nomenament va ser mobilitzat a serveis auxiliars. Acabada la guerra, es lliurà a l'exèrcit nacional i es presentà voluntari a les autoritats de Montferri. Adjuntà un certificat de bona conducta lliurat per l'alcaldia de Montferri. Proposà com a prova testifical Enric Vives Godall,³⁹ propietari, i Ramon Coca Alujas, del comerç i propietari. També, a la prefectura local de FET y de las JONS de la Bisbal, una certificació de la filiació i adhesió al GMN. Afegia l'adreça dels testimonis.

En la relació jurada que va presentar a Girona, el 18 d'octubre, va dir que els béns propis eren un modest establiment de vins al detall i de copes, obert a la Bisbal, de valor de 500 ptes.; respecte als béns de la seva dona, Maria Frigola i Poch, indicà que no en tenia cap; que no tenien fills, i que els deutes que tenia eren de 600 ptes., que les hi havia deixat Ramon Coca, de Montferri, prestades per establir-se.

L'informe de l'alcalde gestor accidental, Manuel Martí, certificà que Jesús Solé tenia 26 anys, era solter, pagès, que vivia al carrer Major, 82, d'aquest poble i que era persona que havia mostrat sempre bona conducta. Seguidament, declararen el 18 de novembre Enric Vives Godall i Ramon Coca Alujas sobre la base de tres preguntes: si l'al·ludit havia pertanyut a algun partit polític del Front Popular abans de la guerra o durant la guerra, si havia estat afiliat al Partit Socialista i si havia estat regidor de l'Ajuntament i dates. Enric Vives Godall tenia 47 anys, casat, propietari agrícola, natural i resident a Montferri. Respongué a la primera i la segona pregunta que ho ignorava, i a la tercera, que era cert que havia format part de l'Ajuntament, però que no en sabia les dates. Ramon Coca Alujas indicà que tenia 58 anys, era casat, pagès, natural de Montferri. Respongué a la primera pregunta que creia que pertanyia a la UGT; respecte a si era afiliat al Partit Socialista, va dir que no ho sabia, i que sí que havia estat regidor a la guerra, sense saber-ne les dates.

³⁹ GAVALDÀ (2016), pàg. 297. A la postguerra seria investit primer alcalde de la comissió gestora. En temps de guerra, l'octubre del 1937, oferí a la junta del Sindicat Agrícola 60.000 kg de potassa, venuda a preu de cost, demostratiu que era un gran propietari. El novembre del 1937, la dreta pagesa va ser respectada: va escriure a l'alcalde demanant ajuda per la mesura obligatòria de pagar 10 ptes. diàries als jornalers que tenia al·legant que ell no les podia pagar. Demanà una reunió entre ell i els jornalers, aspecte que el consistori trobà adequat, sense saber-ne els resultats. El gener del 1939, una de les primeres mesures que va prendre el consistori presidit per ell va ser l'aprovació per unanimitat de la llista de les persones que hagueren de netejar l'església, la rectoria, l'Ajuntament i les cases ocupades per ordre de les autoritats que havien actuat durant «el periodo rojo».

PERE SOLÉ VIRGILI⁴⁰

En la instrucció, en molts moments, s'indicà amb els cognoms canviats, tot i que la seva signatura era *Solé Virgili*. S'inicià el procediment el setembre del 1940. L'acusació era que havia estat regidor. Per la declaració del 4 d'octubre sabem que tenia 34 anys, era solter, pagès, natural i veí de Montferri. A les preguntes de si era d'idees esquerranoses, a quin partit havia pertanyut i data i si havia estat regidor de l'Ajuntament roig, jurà que no pertanyia a la Falange, que no havia estat de cap partit ni abans ni durant la guerra i que havia estat regidor des del 2 de febrer de 1937 fins al 10 del mateix mes i any. En la relació jurada de béns, va dir que no en tenia de propis i que els seus pares tenien una casa i una peça de terra valorada en 1.200 ptes. Respecte a familiars a càrrec seu, indicà que tenia els pares, amb 75 anys ell i 71 ella, aquesta darrera malalta.

El 28 de setembre, l'alcalde va informar que era moliner, simpatitzant de la política d'esquerra i que a la guerra havia estat afiliat al Partit Socialista, ostentant el càrrec de regidor. Afegia que havia tingut una molt moderada actuació i sempre amb bona conducta. Xifrava l'import dels seus béns en 2.000 ptes. Blai Armengol i Jesús Alonso, per la Falange i la Benemèrita, respectivament, certificaren el mateix que l'alcalde, el primer el mateix dia, i el segon, el 21 d'octubre.

En el torn del rector Ramon Saborit, el 4 d'octubre, aquest va dir de Pere Solé que era apolític i no votava, i que només votà una vegada en eleccions municipals de partits locals. Va dir que havia estat de la UGT el novembre del 1936, obligat per poder treballar, i que havia estat regidor durant vuit dies, «por enero del 1937, abandonándolos». En l'apreciació personal va dir que era «un excelente hombre». Ho argumentà dient que el 26 de juliol de 1936 va anar al poble una patrulla forastera que s'emportava el rector per assassinar-lo i que va ser «el único hombre del pueblo que salió en su defensa y con audacia logró diestramente arrebatárselo», sense donar-ne més detalls. Significà que a causa d'aquest fet va estar «amenazado continuamente de muerte». Els vuit dies que va ser regidor ho va ser perquè «hubo un momento que unos hombres de buena voluntad intentaron ponerse al frente del Ayuntamiento para parar los golpes de los forasteros extremistas». Sentencià que «es totalmente inocente». Respecte als béns que Pere Solé posseïa, el rector va dir que vivia solter, en una casa humil, amb la seva mare impossibilitada i el seu pare malalt, vells, posant que era un «modelo de piedad filial», treballant dia i nit per poder donar-los menjar. Qualificà que «está en extrema necesidad». Els veïns Francisco Esplugas Batalla, Josep Rull Gasó, Ramon Coca Alujas i Joan Orpinell Sanabra certificaren també a favor de Solé, dient que era moliner, que era persona que tingué sempre bona conducta i que mai no es va distingir per activitat política. Com a regidor, s'anotà que se li detectà una actuació moderadíssima.

El desembre del 1944, el fiscal de l'Audiència Provincial de Tarragona informà el jutge instructor del Vendrell del sobreseïment de l'auto per incapacitat econòmica.

⁴⁰ AHT. Caixa 46. Expedient 4458. Conegut com Peret Gil. A GAVALDA (2016), pàg. 294 val la mateixa apreciació indicada a Jesús Solé Alujas, però en aquest es demanava jornal per treballar tres dies setmanals.

8. Conclusions

En conjunt, i com a colofó, aquests són els fets que succeïren a Montferri. Moltes persones foren molestades per la LIRP, complint escrupolosament una norma que emparava aquesta ràtzia indiscriminada. La circumstància que l'Estat hagués de dictar una norma per rebaixar l'allau de processos oberts, per insolvència econòmica, manifesta que el sistema franquista calculà malament l'abast de la mesura repressiva.

1. Montferri, a falta d'estudis poble a poble de la província, registra un perfil altíssim d'involucrats en la repressió. Fins a 26 persones van patir l'acció repressora, en una població que el 1940 era de 328 habitants, cosa que representava un 79,26% del total. En l'estudi fet de la comarca del Tarragonès hi ha un poble que el supera: Renau. Constatem que totes dues són poblacions rurals, amb escassos habitants censats.
2. A Montferri s'hi veu un clar afany d'ajudar les persones incriminades per part del poder civil —alcaldia i cap de la Falange—, atès que les seves declaracions sempre van anar en la línia d'afavorir els individus subjectes de ser investigats.
3. Més sorpresa causen els informes de la Guàrdia Civil, ja que sense gaires referències en què basar-se, acceptaren la versió dels fets de les forces vives locals i informaren també favorablement sobre les persones, sense incriminar-les.
4. Talment, més desconcertants són els informes del rector, que tot i ser de perfil integrista i que, per tant, hauria pogut fer molt de mal, no ho va fer. Aporta detalls favorables als inculpats, arribant, això sí, en la seva defensa, a posar l'individu en tessitures morals curioses; sempre, però, sense càrrega política o sindical.
5. Les persones involucrades van rebre l'inestimable suport d'altres ciutadans de la població, sempre homes. Declararen a favor del subjecte que tenia el pes de la llei al damunt. Fins a onze persones reberen aquesta ajuda de disset avaladors.
6. A Montferri, les persones involucrades que reberen ajuda externa no incriminària la van obtenir amb escreix. Aconseguiren que tres o cinc persones de dreta locals, segons cada cas, testifiquessin a favor. És una xifra alta per l'escassa població.
7. S'hi detecta que hi va haver avaladors «oficials» i avaladors específics cap a les persones involucrades. Es podrien considerar avaladors oficials els que declararen quatre o cinc vegades a favor de persones diferents, i avaladors específics els que només declararen a favor d'una persona concreta.
8. El gruix de persones de Montferri involucrades demostra que a la guerra el poble estava, com la majoria, polaritzat, entre dretes i esquerres, i, per extensió, entre pobres i pelats com un jonc enfront d'altres que subsistien com podien o folgadamente. I que ser regidor o tenir un càrrec sindical en temps de guerra no prefigurà ni prendre la justícia que li interessava en benefici propi ni ser un matabapellans. Alguns, a la guerra, sorprenentment, continuaren com a jornalers.
9. L'ajut solidari d'alguns jornalers o parcers de Montferri cap als amos de les terres en temps de guerra es produí, de vegades, quan el jornalero o el parcer havia estat ben tractat com a persona. La propietat de la terra va ser el cavall de batalla de confrontacions a la República en pau, resolta traumàticament a la República en guerra.

10. Analitzat des de la perspectiva de les persones de Montferri que van ser incriminades, el tràngol que passarien i el temps sense saber-ne el desenllaç es feu etern, amb la perspectiva d'una condemna econòmica que, si s'hagués executat —com passà en persones d'altres pobles de la comarca—, els hauria portat, encara més, a la pobresa absoluta. Globalment, es constata el 1945 com l'any que passà el primer malson de la postguerra respecte a la LIRP, tot i que la cruesa de la repressió continuaria per altres circumstàncies i viaranys anys i anys.